

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Spolupráce odsouzených ve výkonu trestu se sociálními
kurátory a dalšími institucemi**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Michal Charvát, DiS.

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Spolupráce odsouzených ve výkonu trestu se sociálními kurátory a dalšími institucemi zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V dne.....

.....
Podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Také bych na tomto místě rád poděkoval za spolupráci JUDr. Jiřímu Rysovi, sociálnímu pracovníkovi Věznice Kuřim, Mgr. Milaně Brucknerové, sociální pracovníci Věznice Příbram, Bronislavě Šubové, sociální pracovníci Věznice Břeclav a Květě Selnerové, sociální pracovníci Věznice Rýnovice.

Michal Charvát, DiS.

OBSAH

ÚVOD	2
1. HISTORICKÝ VÝVOJ, PRÁVNÍ ÚPRAVA A ORGANIZACE VĚZEŇSTVÍ	4
2. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	7
2.1 NÁSTUP VÝKONU TRESTU, KONTAKT SE SOCIÁLNÍM PRACOVNÍKEM, PROGRAM ZACHÁZENÍ	7
2.2 ZÁKLADNÍ ŽIVOTNÍ PODMÍNKY ODSOUZENÝCH VE VĚZNICI	9
2.3 KONTAKT S BLÍZKÝMI	10
2.4 DUCHOVNÍ SLUŽBY, CÍRKEV	13
2.5 USPOKOJOVÁNÍ KULTURNÍCH POTŘEB, VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	14
2.6 VZDĚLÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH	15
2.7 ZAMĚSTNÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH	19
2.8 VÝSTUPNÍ ODDĚLENÍ	21
2.9 KONTAKT SE SOCIÁLNÍM KURÁTOREM	23
2.10 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA, PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ	27
3. PROPUŠTĚNÍ Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	29
3.1 KONTAKT SE SOCIÁLNÍM KURÁTOREM	29
3.2 ÚŘADY PRÁCE, DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST	33
3.3 ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNY	38
3.4 ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, OKRESNÍ SPRÁVY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	39
3.5 NEZISKOVÉ ORGANIZACE, DALŠÍ INSTITUCE	40
4. KAZUISTIKY	43
4.1 KAZUISTIKA KLIENTA PROPUŠTĚNÉHO Z VÝKONU TRESTU V DÉLCE 32 LET	43
4.2 KAZUISTIKA KLIENTKY VE VÝKONU TRESTU V ŽENSKÉ VĚZNICI	45
4.3 KAZUISTIKA KLIENTA (MLADISTVÉHO) PROPUŠTĚNÉHO Z VÝKONU TRESTU ZA LOUPEŽNÉ PŘEPADENÍ	47
4.4 KAZUISTIKA KLIENTKY (MATKY ŠESTI DĚTÍ) PROPUŠTĚNÉ Z VÝKONU TRESTU ZA VRAŽDU	49
4.5 KAZUISTIKA KLIENTA (NARKOMANA) PODMÍNEČNĚ PROPUŠTĚNÉHO Z VÝKONU TRESTU	51
ZÁVĚR	53
RESUMÉ	57
ANOTACE	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
PRÁVNÍ PŘEDPISY, ZÁKONY, VYHLÁŠKY	59
KNIHY, SYNTETICKÉ PRÁCE A MONOGRAFIE	59
ČASOPISY A JINÉ ZDROJE	60
INFORMACE Z INTERNETU	60
SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK	62
SEZNAM PŘÍLOH	63

Úvod

Je zřejmé, že výkon trestu odnětí svobody přináší pro odsouzené osoby řadu omezení. Současné pojetí průběhu výkonu trestu se však podstatně liší od jeho podoby v minulosti. Přístup k vězněným osobám je individuální, způsob práce sociálních pracovníků, psychologů, pedagogů a jiných odborných pracovníků s jednotlivými odsouzenými je volen ve vazbě na charakter jejich osobnosti.

Po dobu výkonu trestu je nutno vytvářet podmínky pro zmírnění důsledků pobytu ve vězeňském prostředí a pro plynulý přechod odsouzeného do samostatného způsobu života po propuštění. Jedinec potřebuje odbornou pomoc a péči k adaptaci na nové podmínky. Jelikož právě doba bezprostředně po propuštění je nejrizikovějším obdobím z hlediska recidivující trestné činnosti, musí být kladen důraz na přípravu. Právě úspěšnost zařazení do společnosti je stěžejní pro minimalizaci možných rizik opětovného páchaní trestné činnosti.

Důležitou úlohu v tomto směru sehrává nejen činnost sociálních pracovníků věznic, ale rovněž sociálních kurátorů obcí s rozšířenou působností a představitelů dalších institucí, jako jsou například církve a náboženské společnosti, vzdělávací zařízení, Probační a mediační služba České republiky, neziskové organizace aj. Právě tyto instituce doplňují činnost sociálních pracovníků a pokračují v jejich úsilí i po propuštění odsouzených z výkonu trestu. Jejich kontakt s odsouzeným může přispět k naplnění účelu výkonu trestu a zvyšovat pravděpodobnost úspěšného zařazení do společnosti.

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolil téma Spolupráce odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody se sociálními kurátory a dalšími institucemi, jelikož působím jako sociální kurátor pro dospělé a řešení problémů odsouzených ve výkonu trestu a po jejich následném propuštění na svobodu je v podstatě každodenní náplní mé práce.

Cílem bakalářské práce je zmapovat působení institucí, subjektů a dalších faktorů na odsouzené v průběhu výkonu trestu a následně po propuštění z výkonu trestu s dopadem na následné začlenění do společnosti a minimalizaci recidivy trestné činnosti.

První kapitola práce je stručně věnována historickému kontextu fungování vězeňství, právním aspektům a základním pojmům v oblasti současné organizace vězeňství v České republice.

Za účelem vymezení důležitých aspektů průběhu samotného výkonu trestu odnětí svobody je druhá kapitola práce zaměřena na životní podmínky vězňů, a činnost subjektů, které sehrávají klíčovou roli v kontinuální péči o odsouzené.

Třetí kapitola práce se zabývá následnou péčí o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, vymezuje instituce či subjekty, se kterými tyto osoby přichází do kontaktu ve snaze řešit základní problémy, které mohou komplikovat jejich opětovné začlenění do společnosti.

Poslední čtvrtá kapitola bude založena na rozboru specifických případů z praxe.

Při zpracování mé bakalářské práce využiji obsahovou analýzu dostupné literatury, především legislativních pramenů a odborných publikací, vztahujících se k problematice osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. Důležitým zdrojem informací jsou pro mne rovněž zkušenosti získané v průběhu mého působení na pozici sociálního kurátora a rovněž poznatky a postřehy získané při návštěvách vězeňských zařízení a v rámci spolupráce se sociálními pracovníky věznic, konkrétně pak Věznice Břeclav, Věznice Kuřim a Věznice Příbram. Za dobu výkonu práce sociálního kurátora jsem se setkal s řadou velmi různorodých klientů odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody, jak již bylo zmíněno, součástí mé práce tak bude rovněž výběr zajímavých případových studií ze spisové dokumentace.

1. Historický vývoj, právní úprava a organizace vězeňství

Vězeňství má svůj původ v hluboké historii, co se týče novodobějších dějin, zajímavým momentem byla 50. léta 19. století, kdy dochází k zestátnění věznic, do té doby podléhaly vrchnosti stejně jako soudy. Začíná tím doba reformování vězeňského systému. Nařízením z 25. října 1865 bylo vězeňství podřízeno ministerstvu spravedlnosti.¹

Po vzniku samostatného Československa bylo po první světové válce vězeňství na úpadku. V roce 1921 se započalo s přípravou nových právních předpisů. Vězeňská zařízení byla zastaralá, zchátralá a mnohá nevyhovovala vězeňským potřebám. Od roku 1922 ovšem začala klesat zločinnost, a tak se vězeňskému systému ulevilo. Do 30. let 20. století došlo k velkému pokroku vězeňství a mohli jsme se v tomto ohledu rovnat s ostatními evropskými vyspělými státy. Po druhé světové válce dochází ke stagnaci se zachováním starých úvah o trestu jako represivním, nikoliv nápravném prostředku.²

Od roku 1989 prochází naše vězeňství etapou změn, které souvisí s přeměnou našeho totalitního státu v demokratický a právní systém. S tímto přístupem souvisí i nové vnímání trestu, který nemá být odplatou, ale má mít svoji regulativní povahu. Především se má zabývat osobou pachatele a jeho chováním po opětovném propuštění na svobodu. Je nutné zaujmout nové pojetí trestní politiky ve vztahu k deliktu a trestu za něj, dochází tak k humanizaci vězeňství.³

Organizace vězeňství vznikla na základě zákona České národní rady č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Organizací vězeňství a zajištěním výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody je tak ze zákona s účinností od 01. 01. 1993 pověřena Vězeňská služba ČR (dále též Vězeňská služba). Je organizační složkou státu a hospodaří s majetkem státu, který potřebuje k plnění svých úkolů. Je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Generální ředitel odpovídá ministru spravedlnosti za činnost Vězeňské služby. Orgánem, který má na starosti řízení

¹ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s.171. ISBN 978-80-7368-627-7.

² GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s.172. ISBN 978-80-7368-627-7.

³ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s.172. ISBN 978-80-7368-627-7.

a kontrolu Vězeňské služby a zároveň plní funkci ústředního orgánu státní správy pro vězeňství, je Generální ředitelství Vězeňské služby.⁴

Základními organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice a Institut vzdělávání Vězeňské služby se sídlem ve Stráži pod Ralskem. Později ke stávajícím organizačním jednotkám přibýly zotavovny Vězeňské služby a s účinností od 1. ledna 2009 došlo ke zřízení ústavů pro výkon zabezpečovací detence v Brně a v Opavě.⁵

„Ve vazebních věznicích nebo ve zvláštních odděleních věznic je realizován výkon vazby. Výkon trestu odnětí svobody se vykonává ve věznicích nebo v samostatných odděleních vazebních věznic. Diferenciace výkonu trestu odnětí svobody se člení podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování programů zacházení s odsouzenými do čtyř základních typů – výkon trestu odnětí svobody s dohledem, s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou. Dále je zřízen zvláštní typ věznice nebo zvláštní oddělení věznice pro mladistvé odsouzené k výkonu trestního opatření, kteří nepřekročili 18. rok věku.“⁶ Složení odsouzených dle základních typů věznic znázorňuje **Tabulka 1**.

Tabulka 1: Složení odsouzených dle typu věznic (stav k 31.12.2011)

Typ věznic										Celkem
S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		
stav	%	stav	%	stav	%	stav	%	stav	%	
714	3,5	8 577	41,8	9 899	48,2	1 192	5,8	159	0,8	20 541

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011*, s. 83. In: *Vězeňská služba České republiky [online]*. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistic%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Věznice je oprávněn zřizovat a zrušovat ministr spravedlnosti. Výkon správy je svěřen Vězeňské službě. Ministr spravedlnosti může zřídit věznici i v jiném objektu, než který je ve správě vězeňské služby. Objekt v tomto případě spravuje a provozuje jeho vlastník

⁴ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 172. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁵ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 172-173. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁶ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 173. ISBN 978-80-7368-627-7.

na základě smlouvy s vězeňskou službou, vězeňská služba však odpovídá za střežení, zacházení s odsouzenými a dodržování zákonných podmínek výkonu trestu.⁷

„Uvěznění představuje jeden z nejzávažnějších zásahů do lidských práv a svobod, proto je nezbytně nutné, aby byly stanoveny konkrétní zákonné normy, které jasně vymezují, v čem zásah spočívá, jaká s sebou nese omezení a práva pro vězněné osoby a jaká práva a povinnosti vymezuje pro osoby zacházející s vězněnými. Právní normy upravující uvěznění osob, tzn. výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, musí být plně v souladu se základními zásadami a požadavky našeho právního řádu.“⁸

Hlavními předpisy, které upravují pobyt ve vězení, jsou zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Ministerstvo spravedlnosti dále vyhláškami vydává řád výkonu vazby a řád výkonu trestu odnětí svobody, které konkrétněji specifikují podmínky výkonu trestu a výkonu vazby, práva a povinnosti obviněných a odsouzených či postavení příslušníků a pracovníků Vězeňské služby.⁹

Česká republika je zavázána při zacházení s vězni respektovat i mezinárodní právní normy, jako je např. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, schválená OSN v roce 1982, která klade důraz na zkoumání metod výslechu, podmínky zadržení a uvěznění osob. Další mezinárodní normou jsou Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, schválená Radou OSN v roce 1957, zabývající se zákonitostmi a zásadami pro zacházení s vězni, provedení věznic a doporučení pro budování vězeňských systémů členských států. Tato právní norma byla přepracována v evropskou verzi, v tzv. Evropská vězeňská pravidla, vyhlášená rezolucí Rady Evropy č. 5 v roce 1973, kladou důraz na zachování důstojnosti člověka.¹⁰

⁷ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 175. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁸ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 173-174. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁹ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 174. ISBN 978-80-7368-627-7.

¹⁰ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 174. ISBN 978-80-7368-627-7.

2. Výkon trestu odnětí svobody

Je nepochybné, že výkon trestu odnětí svobody je obrovským zásahem do života odsouzeného. V průběhu výkonu trestu se však odsouzený dostává do kontaktu se zaměstnanci věznice a s dalšími institucemi, které usilují o vytvoření optimálních podmínek pro následný přechod do života na svobodě, a mohou tak přispět k naplnění účelu výkonu trestu.

2.1 Nástup výkonu trestu, kontakt se sociálním pracovníkem, program zacházení

Nejtěžší dny pro odsouzené zřejmě nastávají bezprostředně po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Při přijetí odsouzených hraje důležitou roli sociální pracovník, který vypracovává tzv. sociální posouzení.

Sociální posouzení zahrnuje například zhodnocení rodinné anamnézy. Velmi podstatné jsou poznatky o dětství odsouzeného, tj. zda byl vychován ve vlastní rodině či v náhradní rodině, dětském domově, výchovném ústavu, případně v jakém věku a z jakých důvodů se do této péče dostal. Sociální pracovník získává informace o rodičích a sourozencích odsouzeného, například o jejich profesi, o případném výskytu kriminality, závislosti či domácího násilí v rodině odsouzeného. V neposlední řadě se sociální pracovník snaží proniknout do současných rodinných vztahů odsouzeného, tedy vztahů odsouzeného s rodiči, manželkou či družkou a dětmi. Je zřejmé, že znalost všech těchto okolností může sociálnímu pracovníkovi pomoci porozumět osobnosti odsouzeného.

Součástí sociálního posouzení je i osobní anamnéza, v rámci níž se sociální pracovník zabývá takovými informacemi o odsouzeném jako je prospěch ve škole, případně zhoršené známky z chování, dosažené vzdělání, dále pak závislosti na alkoholu, drogách, účast na léčení, dosavadní zaměstnání, dluhy, výživné na děti apod.

Odsouzení absolvují pohovor nejen se sociálním pracovníkem, ale rovněž s psychologem a speciálním pedagogem.

Komplexní zpráva, zpracovaná odbornými zaměstnanci věznice ze všech získaných informací o odsouzeném, zohledňující rizika a potřeby odsouzeného v průběhu výkonu

trestu, je poté východiskem pro vytvoření programu zacházení pro každého odsouzeného.

*„K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující 3 měsíce.“*¹¹ V programu zacházení je stanoven okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat.¹²

Program zacházení se tedy zaměřuje na osobnost konkrétního odsouzeného, při výběru aktivit programu zacházení hrají podstatnou roli samozřejmě příčiny trestné činnosti a rovněž délka stanoveného trestu. Zahrnuje jednak konkrétní činnosti, které je odsouzený povinen absolvovat, důležité je však umožnit odsouzenému rovněž výběr dalších aktivit dle jeho zájmů. Nabídka aktivit programu zacházení je velmi různorodá, některé aktivity probíhají ve skupinách, jiné individuálně.

Součástí programu zacházení je například výběr odsouzených k zařazení do pracovních a vzdělávacích aktivit a dalších činností, které přispívají k vytvoření předpokladů pro naplnění účelu výkonu trestu a samostatný způsob života odsouzeného po jeho propuštění na svobodu.

Sociální pracovník samozřejmě s odsouzeným průběžně pracuje, poskytuje sociálně právní poradenství, provádí výchovnou a poradenskou činnost. Pomáhá mu při řešení běžných problémů, jako je například vyřizování různých dokladů, porozumění úředním dopisům a psaní odpovědí nebo zajištění potřebných informací a kontaktů podstatných pro obnovení některých vztahů. Sociální pracovník tak navazuje rovněž kontakty s blízkými osobami odsouzených.

Sociální pracovník spolupracuje rovněž s orgány státní správy a samosprávy, například s orgány sociálního zabezpečení, úřady práce, s orgány obcí, se sociálními kurátory, udržuje kontakty se vzdělávacími a zdravotnickými zařízeními, s církvemi a náboženskými společnostmi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími, Probační a mediační službou ČR či jinými vládními i nevládními organizacemi. Právě

¹¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 40 odst. 2

¹² Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 40 odst. 1

tyto instituce navazují na úsilí sociálních pracovníků po propuštění odsouzených z výkonu trestu a vytvářejí tak pro ně optimální podmínky pro běžný život bez páchání trestné činnosti, vzájemná spolupráce tak přispívá ke snížení recidivy u odsouzených osob.

2.2 Základní životní podmínky odsouzených ve věznici

Přestože je nepochybné, že nástup do výkonu trestu znamená obrovský zlom v životě každého odsouzeného, logicky dochází k omezení některých práv a svobod, i život ve vězení má však svá pravidla a garantuje odsouzeným určitá práva, zejména pak zajištění základních životních potřeb.

Věznice poskytuje odsouzeným pravidelnou stravu, přičemž přihlíží k jejich zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce, případně ke kulturním požadavkům a náboženským tradicím.¹³

Ze zkušeností práce sociálního kurátora, v rámci návštěv jednotlivých věznic a kontaktů s pracovníky věznic, mohu potvrdit, že se dbá na to, aby byla strava pro odsouzené pestrá, vyrovnaná. Při sestavování jídelníčků se berou v potaz rovněž odsouzení s nařízenými dietami, ve věznici Břeclav se dokonce přihlíží i k vegetariánské stravě. Ve většině případů bývá vyhověno i zvyklostem některých náboženských skupin, jako jsou například muslimové.

Každému odsouzenému je samozřejmě zabezpečeno lůžko a prostor k uložení osobních věcí. Upraveno je rovněž odívání odsouzených. Odsouzenému je zabezpečena potřebná doba ke spánku, osobní hygieně a úklidu, stravování, vycházce a přiměřenému osobnímu volnu. Odsouzený má rovněž právo na zdravotní služby.¹⁴ Odsouzený má možnost používat vězeňský oděv, prádlo a obuv, které se pravidelně vyměňují. Je logické, že odsouzení se mohou setkat v průběhu výkonu trestu s řadou běžných zdravotních problémů a je tedy nutné, aby byl pro tyto případy k dispozici jak lékař se všeobecným zaměřením, tak i například specialista dentista. V případech závažnějších zdravotních problémů je samozřejmě nutná hospitalizace, k těmto účelům jsou zřizovány vězeňské nemocnice. Využití zdravotních služeb ze strany vězněných osob v roce 2011 znázorňuje **Tabulka 2**.

¹³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 16 odst. 1

¹⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 16 odst. 2-5

Tabulka 2: Počty vyšetřených a ošetřených vězňů osob v roce 2011

Počty vyšetřených a ošetřených	Počet onemocnění HIV/AIDS	Počet evidovaných drogově závislých	Stomatologické vyšetření a ošetření
424 521	30	11 534	72 061

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011*, s. 112. In: *Vězeňská služba České republiky [online]*. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Odsouzenému vězňovi poskytuje pravidelné měsíční sociální kapesné ve výši 100 Kč, pouze však za předpokladu, že není zařazen do práce, práci bez závažného důvodu neodmítl a neměl jiný příjem nebo jinou hotovost alespoň ve výši 100 Kč.¹⁵ V případě funkčních rodinných vztahů, kdy je odsouzenému zasílána finanční podpora ze strany příbuzenstva, nebo v případě, kdy je odsouzený například poživitelem důchodu, tedy na sociální kapesné není nárok.

2.3 Kontakt s blízkými

Odsouzený má právo na kontakt s okolím prostřednictvím korespondence, telefonu či návštěv.

Jeden z nejdůležitějších informačních toků o tom, co se děje venku a hlavně v rodinách odsouzených, představuje právě korespondence.

Odsouzený může přijímat a odesílat písemná sdělení. Korespondence podléhá kontrole vězeňské služby, která má za úkol seznámit se s obsahem písemnosti. Kontrola některé korespondence je nepřípustná, a to například korespondence mezi odsouzeným a státními orgány České republiky či odsouzeným a advokátem, který ho zastupuje. Odsouzeným, který neumí číst a psát je zajištěno přečtení dopisů a je mu poskytnuta pomoc při sepisování různých druhů písemností.¹⁶

Existují rovněž specifická pravidla pro přijetí balíčků či peněz ze strany odsouzených. Odsouzený má právo dvakrát ročně, zpravidla v rámci specifických příležitostí, jako jsou narozeniny či vánoční svátky, přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby. Hmotnost takové zásilky však nesmí přesáhnout 5 kg. I obsah balíčků

¹⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 16 odst. 7-8

¹⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 17

samozřejmě podléhá kontrole zaměstnanců Vězeňské služby. Věci, které odporují účelu výkonu trestu, jsou odsouzenému odebrány. Pokud jsou odsouzenému zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený věznicí, přičemž určitá část je zablokována na cestovné či stravné pro výdej v den propuštění.¹⁷

Co se týče využití finančních prostředků, jednou z možností je například nákup potravin a věcí osobní potřeby, případně věcí pro zájmovou a vzdělávací činnost nebo k realizaci programu zacházení.¹⁸ Pro příklad ve Věznici Příbram nákupy probíhají v prodejně věznice formou bezhotovostního styku, v pracovních dnech, v době stanovené časovým rozvrhem dne. Výše finanční částky, za kterou může odsouzený nakoupit, je stanovena dle vnitřní diferenciací ve věznici. Sortiment vězeňské prodejny se skládá z potravin (pečivo, cukrovinky, uzeniny, mléčné výrobky, čaj, káva, vitamíny, sezónní ovoce a zelenina aj.), drogistického zboží a průmyslového zboží (hygienické potřeby, tabákové výrobky, tiskoviny, prostředky určené ke korespondenci a telefonování, společenské hry, spodní prádlo aj.). Na základě předchozího povolení lze zakoupit dokonce spotřební elektroniku, CD nosiče či učebnice.

Odsouzeným je v odůvodněných případech povoleno využití telefonu s blízkou osobou, případně i s jinou osobou. Vězeňská služba má právo odposlechu telefonátů a pořízení jejich záznamu.¹⁹ Telefonování je tedy samozřejmě povoleno pouze vybraným osobám. Pro příklad ve Věznici Příbram je to umožněno 1krát týdně maximálně na dobu 10 minut, ve Věznici Břeclav jsou telefonáty povoleny na 5 prověřených čísel.

Jednou z mála cest, jak mohou blízcí lidé poskytnout odsouzenému ve vězení morální a citovou podporu jsou návštěvy odsouzených.

Odsouzený má právo na návštěvu blízkých osob na dobu celkem 3 hodiny během kalendářního měsíce. Zpravidla ho mohou současně navštívit nejvýše 4 osoby. Ze závažných důvodů mohou být odsouzenému povoleny návštěvy jiných než blízkých osob, popřípadě může dojít k návštěvě mezi odsouzenými, kteří jsou blízkými osobami.²⁰

¹⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 24-25

¹⁸ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 23

¹⁹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 18

²⁰ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 19 odst. 1, 3, 4

Návštěvy probíhají v návštěvních místnostech za přítomnosti zaměstnanců Vězeňské služby. V některých případech jsou z bezpečnostních důvodů návštěvy realizovány za dělicí přepážkou, například ve Věznici Příbram se toto uplatňuje zpravidla u jedinců, kteří závažným způsobem narušili řád věznice (např. pašování drog, mobilních telefonů, nepovolená korespondence atd.).

Ředitel věznice může povolit i uskutečnění návštěvy odsouzeného bez zrakové a sluchové kontroly.²¹ Ve Věznici Příbram se tyto návštěvy realizují, probíhají bez přítomnosti zaměstnance Vězeňské služby, avšak dochází zde k periodické kontrole dle denního řádu věznice, po 20 – 30 minutách se kontroluje návštěvní místnost a chování odsouzeného při návštěvě. Ve výjimečných případech je možné i opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, ovšem pouze za předpokladu, že tím nemůže být ohrožen účel výkonu trestu.²² V praxi se toto uplatňuje skutečně výběrově, samozřejmě s přihlédnutím ke druhu trestné činnosti či chování vězně. Ve Věznici Příbram je opuštění věznice s návštěvou umožněno maximálně na dobu do 24 hodin s určením prostoru, který nesmí odsouzený opustit, například dochází k omezení pouze na město Příbram.

Pro hodnocení odsouzeného v případě rozhodování o povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly, dočasném opuštění věznice, povolení volného pohybu mimo věznici, účasti odsouzeného na akcích mimo věznici, hraje tedy velmi důležitou roli průběh života odsouzeného ve věznici a plnění programu zacházení ze strany odsouzeného.

Během výkonu trestu se účinnost tohoto programu samozřejmě průběžně monitoruje, ovlivňuje rovněž využití dalšího institutu, kterým je přerušování výkonu trestu. „V případě úspěšného plnění programu zacházení a dosahování účelu výkonu trestu může ředitel věznice formou odměny přerušit výkon trestu odsouzenému až na 20 dnů během kalendářního roku.“²³ „Pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice přerušit odsouzenému výkon trestu až na 10 dnů během kalendářního roku.“²⁴

Pro povolení institutu přerušování výkonu trestu je kromě chování odsouzeného rozhodující samozřejmě i závažnost trestné činnosti. Pro příklad ve Věznici Břeclav se

²¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 19 odst. 5

²² Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 19 odst. 7

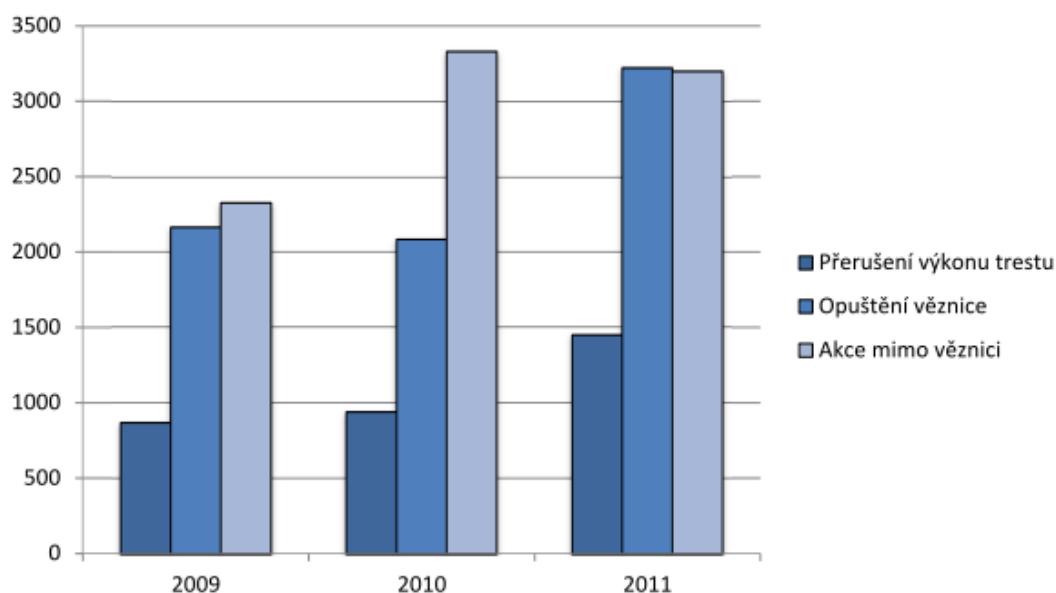
²³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 56 odst. 1

²⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 56 odst. 2

institut přerušení výkonu trestu využívá často, a to u jedinců zařazených na oddělení výkonu trestu s dohledem. Přerušeni výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody je povolováno skutečně jen s ohledem k závažným okolnostem, jako je například nemoc či smrt v rodině, případně u příležitosti svatby apod. Využití institutu přerušeni výkonu trestu ze zdravotních důvodů v jednotlivých věznicích v roce 2011 monitoruje **Tabulka 3** a **Tabulka 4** v příloze.

Graf 1 vypovídá o četnosti případů povolení extramurálních aktivit, tj. aktivit konaných mimo věznici (přerušeni výkonu trestu, opuštění věznice a povolení účasti na akci konané mimo věznici).

Graf 1: Extramurální aktivity vězňených osob (rok 2009, 2010, 2011)

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011, s. 91. In: Vězeňská služba České republiky [online]. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistik%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

2.4 Duchovní služby, církev

Odsouzený má právo na poskytování duchovních a obdobných služeb. Věznice umožňuje konat společné náboženské obřady odsouzených. Dobu a místo konání náboženských obřadů vymezuje vnitřní řád věznice. Duchovní služby jsou oprávněny vykonávat pouze registrované církve a náboženské společnosti, a to například

prostřednictvím bohoslužeb, individuálních návštěv a rozhovorů, výkladu náboženských textů, zajišťování náboženské literatury a zpěvníků, pořádání přednášek, besed a koncertů, a rovněž zajišťování extramurálních aktivit při přípravě odsouzených k jejich propuštění na svobodu.²⁵ Ve Věznici Břeclav například působí farář Českobratrské církve evangelické, který dochází třikrát týdně. Má sice malou, ale stálou klientelu, jeho služeb pravidelně využívá asi pět odsouzených. Další odsouzení mohou jeho prostřednictvím kontaktovat i další církve dle svého vyznání. Ve Věznici Příbram působí Řeckokatolická církev, Českobratrská církev evangelická a rovněž náboženská společnost Svědkové Jehovovi. Zpravidla každý pátek a dále v období významných křesťanských svátků se konají pravidelné bohoslužby ve vězeňské kapli. Kromě pravidelných bohoslužeb duchovní ve věznici nabízí odsouzeným možnost individuálních návštěv a rozhovorů. Jejich podpora může být užitečná zejména v obtížných životních situacích odsouzených, tj. v případě ztráty někoho blízkého, rozpadu rodiny, strachu z budoucnosti atd. Věznice Kuřim spolupracuje zejména s Římskokatolickou církví, o služby církve je ze strany odsouzených zájem, kromě nedělních bohoslužeb dochází duchovní na pravidelné návštěvy v průběhu týdne.

2.5 Uspokojování kulturních potřeb, volnočasové aktivity

Odsouzený má v rámci časového rozvrhu dne samozřejmě právo na osobní volno. Je žádoucí, aby měl možnost tento čas trávit smysluplně a aktivně, udržovat si přehled o dění ve společnosti, zvyšovat si všeobecnou informovanost, vzdělávat se. Odsouzeným je z těchto důvodů umožněn přístup k dennímu tisku, časopisům, knihám, a to formou zápůjček z vězeňské knihovny.²⁶ Denní tisk s inzeráty může být před propuštěním na svobodu například cenným zdrojem informací o vhodných pracovních nabídkách. Odsouzení mají rovněž právo půjčovat si a hrát společenské hry.²⁷ Mají možnost zakoupení dalších věcí určených pro zájmovou či vzdělávací činnost v prodejně věznice. Tyto materiály a předměty mohou být odsouzeným zasílány i prostřednictvím již zmíněných balíčků, přičemž na zásilky s obsahem určeným pro vzdělávání či zájmovou činnost se nevztahují již dříve zmíněná omezení.

Možnosti volnočasových aktivit se samozřejmě v jednotlivých věznicích liší. Například ve Věznici Břeclav mají odsouzení kromě přístupu k tisku, knihám, televizi, rádiu

²⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 20

²⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 21

²⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 22

a společenským hrám možnost provozovat i sportovní aktivity, jako je posilovna, tenis, míčové hry či plavání pro tělesně postižené. V rámci těchto aktivit jsou pedagogy rovněž realizovány různé soutěže. Ve Věznici Kuřim se v rámci zájmových volnočasových aktivit realizuje například kroužek šipek, hudební kroužek, výtvarný kroužek, kroužek sudoku, scrabble, šachový kroužek, modelářský kroužek, rukodělný kroužek či fyzicky zátěžový program.

2.6 Vzdělávání odsouzených

Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody má jak neformální stránku, která je realizována prostřednictvím programů zacházení, tak i formální stránku v podobě doplňování povinné školní docházky, středoškolského či vysokoškolského vzdělávání.²⁸

Společným cílem formálního i neformálního vzdělávání je zvýšení šancí pro vedení řádného života po propuštění na svobodu. **Tabulka 5** v příloze ukazuje složení odsouzených dle dosaženého stupně vzdělání. Právě chybějící vzdělání je jedním ze zásadních problémů uvězněných osob, neúspěch související s tímto handicapem může být často i důvodem jejich trestné činnosti. Odsouzení se během uvěznění ještě více vzdalují společnosti, po skončení trestu se nedokáží adaptovat na nový způsob života a hrozí nebezpečí recidivy trestné činnosti. Právě vzdělávání a výchova vězněných osob hraje klíčovou roli v možnostech následného zapojení do společenského života. Jakékoliv doplnění vzdělání může hrát klíčovou roli při hledání zaměstnání i příležitostných prací.

Jak již bylo řečeno, neformálním vzděláváním ve výkonu trestu odnětí svobody je myšleno vzdělávání v rámci stanoveného programu zacházení, odsouzený je kombinací vzdělávacích a výchovných aktivit směřován k tomu, aby byl po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody schopen žít samostatně, plnit ve společnosti povinnosti řádného občana a vyhnul se recidivě trestné činnosti.

V rámci programu zacházení se ve věznicích prostřednictvím speciálních pedagogů, vychovatelů a dalších zaměstnanců realizuje široká škála aktivit.

²⁸ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 198. ISBN 978-80-7368-627-7.

Ve Věznici Kuřim velmi pestrá nabídka volnočasových vzdělávacích aktivit zahrnuje například výuku českého jazyka a cizích jazyků (němčina, angličtina, italština), společenskou výchovu, historicko-náboženský kroužek, zeměpisný kroužek, kroužek akvaristiky, myslivecký kroužek, kynologický kroužek, přírodopisný kroužek, výtvarné techniky, pracovní výchovu, kroužek zpracování potravin, kroužek výpočetní techniky aj. Věznice Kuřim se zaměřuje rovněž na individuální i skupinové speciálně výchovné aktivity, jako je pohybová výchova, relaxace, terapeutická komunita, psychoterapie, sociálně psychologický výcvik, sociálně-právní poradenství, pracovní výchova, denní komunita, večerní klub.

Věznice Příbram v rámci vzdělávacích aktivit nabízí rovněž kurzy jazykové průpravy (český jazyk, angličtina, němčina), dále kurz základů obsluhy počítače a psaní strojem, kurz základů společenských věd, zeměpis, občanská výchova, přírodní a historické zajímavosti. V rámci speciálně výchovných aktivit se orientuje na sociálně-právní aktivity, pedagogické a psychologické poradenství, nabízí kurz komunikace, duchovenské péče, právního vědomí, sebeobslužných činností (vaření, žehlení, praní), společenského chování a stolování, zdravého životního stylu aj.

Ve Věznici Břeclav je odsouzeným rovněž umožněn výběr řady volnočasových aktivit, jako je studium cizích jazyků, hra na hudební nástroj, práce na počítači.

V rámci vzdělávacích aktivit jsou ve věznicích realizovány rovněž odborné krátkodobé specializační kurzy. Některé z těchto kurzů mohou být ukončeny závěrečným dokladem o absolvování (například kurz obsluhy nízkotlakých kotlů, základy práce na PC, kurzy obsluhy vysokozdvizných vozíků, školení svářečů apod.). Vězeňská služba v této oblasti navazuje spolupráci s některými školskými subjekty mimo vězeňskou službu.²⁹

Ve věznicích rovněž probíhají různé zaškolovací a rekvalifikační kurzy, jejichž cílem je zajistit vnitřní provoz věznice (například kurz obsluhy křovinořezu, benzinové sekačky a motorové pily, školení topičů nízkotlakých kotlů, svářečský kurz, kurz pro kuchaře apod.), tyto kurzy jsou často ukončeny závěrečnou zkouškou a získáním certifikátu o absolvování, ze kterého není patrné místo získání. Rekvalifikační kurzy jsou hrazeny z účelově vázaných prostředků poskytovaných ministerstvem spravedlnosti na prevenci kriminality, z Evropských strukturálních fondů a státního rozpočtu ČR. Ve věznicích,

²⁹ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 198. ISBN 978-80-7368-627-7.

kde působí školská vzdělávací střediska, probíhají tyto kurzy v rámci jejich působení, hrazeny jsou z rozpočtu Vězeňské služby.³⁰

V rámci formálního vzdělávání mají odsouzení možnost dokončit povinnou školní docházku, absolvovat střední odborné učiliště, střední školu či dokonce vysokoškolské studium. Ve věznicích je ze strany vězňů o studium zájem, doplňování vzdělání může napomoci plynulejšímu přechodu z výkonu trestu odnětí svobody do občanského života a zvýšit šance na získání zaměstnání. Co se týče možností učňovského vzdělávání odsouzených, na **Obrázku 1** můžete vidět rozmístění vzdělávacích institucí v rámci území České republiky.

Obrázek 1: Rozmístění vzdělávacích středisek pro odsouzené

Profimedia.cz, Právo TJ, citováno dle: JANDOVÁ, Lucie. Bývalý vězeň otevřel školu pro trestance. Magazin deníku Právo. 11.2.2012, s. 12.

Sama Vězeňská služba je zřizovatelem Středního odborného učiliště, které funguje už od roku 1992. Toto učiliště má svá odloučená pracoviště ve věznicích Heřmanice (40 studentů), Pardubice (98 studentů), Plzeň (80 studentů), Rýnovice (100 studentů), Světlá nad Sázavou (103 studentů), Valdice (102 studentů) a Všehrdy (116 studentů).³¹

V rámci České republiky však působí rovněž soukromá vzdělávací střediska pro odsouzené. Jedno z nich se nachází ve Věznici Vinařice, kde se vyučuje obor Provoz společného stravování. Velmi zajímavý příběh se ovšem váže ke zřízení Středního odborného učiliště Jiřice, kde se vyučuje obor Malíř lakýrník a Malíř natěrač.

³⁰ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 200-201. ISBN 978-80-7368-627-7.

³¹ JANDOVÁ, Lucie. Bývalý vězeň otevřel školu pro trestance. *Magazin deníku Právo*. 11.2.2012, s. 10-13.

Zřizovatelem je Mgr. Bc. Jan Beer. On sám před patnácti lety opustil věznici, odseděl si dvě třetiny svého devítiletého trestu za podvod (pro soukromé účely využil dotaci od Socialistického svazu mládeže). Vystřídal věznice v Praze-Pankráci, Plzni, Oráčově, Bělušicích a Rýnovicích. Na konci trestu absolvoval vězeňské učiliště pro obráběče kovů. Později si dodělal maturitu, na Univerzitě Jana Ámose Komenského získal magisterský titul v oboru sociální a masová komunikace. Živil se například jako redaktor, je autorem několika beletristických knih a kuchařek, byl producentem romské zpěvačky Věry Bílé a působil také jako přísedící člen soudního senátu Městského soudu v Praze. Nyní se věnuje postgraduálnímu studiu sociální práce na Vysoké škole svaté Alžběty v Bratislavě, dále má přerušeno dálkové studium práv v Brně. Tento člověk s kontroverzní minulostí prožil na vlastní kůži, jak je složitý návrat vězně zpět do společnosti. On sám tuto nelehkou životní etapu zvládl, jeho život nabral zajímavých obrátek. Nepochybně právě jeho vlastní zkušenosti zřejmě zrodily v jeho hlavě myšlenku otevřít učiliště ve věznici a dát vězňům šanci na získání kvalifikace. Uvědomil si, že právě chybějící kvalifikace je jedním z hlavních problémů odsouzených, spousta z nich nemá dokončené vzdělání a tento handicap je poté doprovází celý život. Zřízením učiliště, které je neziskovou organizací a jako samostatná právnická osoba je financováno Ministerstvem školství ČR, se tedy jeho zřizovatel snaží napomoci tento problém řešit. Provoz učiliště zajišťuje celkem pět lidí, reálná kapacita je sto dvacet žáků. Výuka probíhá 5 hodin denně pět dní v týdnu. Jelikož učební program je tříletý, je jedním z kritérií pro přijetí ke studiu i délka trestu. Avšak i vězni, kteří se nestihnou v průběhu výkonu trestu vyučit, budou mít možnost si učební obor dokončit na civilních školách. Při volbě studijního zaměření bral zřizovatel v potaz vstupní investice a uplatnění dané profese na trhu práce. Kromě odborných předmětů, jako je ekonomika, fyzika, základy společenských věd aj. se tady vyučuje i cizí jazyk, konkrétně němčina, s vidinou toho, že sousední země, jako je Německo či Rakousko, mohou být potenciálními zaměstnavateli absolventů učiliště. Ze zkušeností vyplývá, že vězni hodnotí možnost získat výuční list pozitivně, uvědomují si, že zvyšuje jejich šance na uplatnění po propuštění na svobodu. Podstatné je i to, že z dokumentů o vzdělání není patrné, že jej odsouzení získali během výkonu trestu odnětí svobody. O vzdělávání tak mají odsouzení zájem, studium vnímají jako jeden ze způsobů, jak se vyhnout stereotypu a trávit čas aktivněji, umožňuje kontakt s vnějším světem.³²

³² JANDOVIÁ, Lucie. Bývalý vězeň otevřel školu pro trestance. *Magazín deníku Právo*. 11.2.2012, s. 10-13.

Je pochopitelné, že ne každá věznice disponuje svým vlastním učňovským zařízením, v tomto případě věznice mohou využívat i vzdělávacích zařízení mimo Vězeňskou službu. Například ve věznici Příbram funguje spolupráce se Středním odborným učilištěm Příbram, kde se vyučuje obor kuchař-číšník.

Středoškolské a vysokoškolské vzdělávání je koncipováno jako vzdělávání dálkové s tím, že náklady na vysokoškolské studium si odsouzení hradí sami. Maturitní zkoušky skládají uvnitř areálů věznic, podobně i některé semestrální nebo státní závěrečné zkoušky vysokých škol. Povolení volného pohybu mimo věznici k docházce školy je velmi ojedinelé, může ho získat odsouzený za předpokladu, že se chová slušně, řádně plní své povinnosti, pravidelně se zúčastňuje aktivit programu zacházení, nemá žádné kázeňské přestupky. Většina vězňů však studuje uvnitř věznic, kam za nimi odborníci z firem a škol docházejí.³³

Vysokoškolské vzdělávání je v současné době realizováno ve spolupráci Vazební věznice Brno s Ekonomicko-správní fakultou Masarykovy univerzity v Brně, ta nabízí osobám ve výkonu trestu možnost celoživotního vzdělávání, na které ve třetím ročníku navazuje kombinované studium. Studium probíhá v prostorách Vazební věznice Brno, ta zajišťuje koordinaci výuky a vstup lektorů, vybudovala studovnu vybavenou počítači, jazykovými programy a odbornou literaturou, je provozována rovněž intranetová linka pro studenty z řad odsouzených. Odsouzení si studium hradí z vlastních finančních zdrojů, studují samozřejmě ve svém volném čase po splnění všech povinností plynoucích z výkonu trestu odnětí svobody.³⁴

2.7 Zaměstnávání odsouzených

Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, samozřejmě za předpokladu, že je k práci zdravotně způsobilý. Při zaměstnávání odsouzených věznice zařazuje odsouzené do práce s ohledem na jejich zdravotní způsobilost, odborné znalosti a dovednosti, a zajišťuje jejich odměňování.³⁵ Věznice zaměstnává odsouzené v rámci

³³ GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 199. ISBN 978-80-7368-627-7.

³⁴ Vězeňská služba České republiky. Vazební věznice Brno. *Vězeňská služba České republiky* [online]. © 2012 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-brno-20/o-nas-1567/vykon-vezenstvi-821/>

³⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 29 odst. 1, 2

svého provozu, vlastní výroby nebo podnikatelské činnosti anebo zajišťuje jejich zaměstnávání u jiných subjektů.³⁶

„Odsouzeným přísluší odměna podle vykonané práce. Vláda stanoví nařízením výši této odměny a podmínky pro její poskytování.“³⁷ **Graf 2** v příloze zobrazuje vývoj průměrné měsíční pracovní odměny odsouzených v roce 2011. Z odměny za práci je pochopitelně sražena daň a sociální a zdravotní pojištění, dále je z odměny hrazeno případné výživné nezaopatřených dětí, exekuce apod. „Odsouzený je povinen hradit náklady výkonu trestu. Nelze-li tyto náklady srazit z odměny za práci, může věznice k jejich úhradě použít peněžní prostředky, které má odsouzený uloženy ve věznici.“³⁸ Odsouzený může být od povinnosti hradit náklady výkonu trestu ve specifických případech osvobozen, jedním z důvodů osvobození může být právě fakt, že odsouzený nebyl nezaviněně zařazen do práce a neměl v období kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost.³⁹ V ojedinělých případech může být dluh na nákladech výkonu trestu ředitelem věznice na základě žádosti odsouzenému zcela nebo zčásti prominut, důvodem jsou tíživé sociální poměry odsouzeného.⁴⁰ Část pracovní odměny odsouzeného, která zbývá po provedení všech srážek, se rozdělí na kapesné a úložné.

Je samozřejmostí, že se zpravidla všichni odsouzení účastní činností potřebných k zajištění každodenního provozu věznice, a to bez nároku na pracovní odměnu, často se jedná o běžný úklid jak v objektech věznice, tak ve venkovních prostorách.

Zájem o práci ze strany vězňů je poměrně velký, v některých případech je obtížné všem vyhovět. Pro příklad ve Věznici Břeclav se daří zaměstnat 40 % odsouzených, řada vězňů je pracovní nezařaditelných, jedná se často o invalidní a starobní důchodce. Odsouzení jsou zaměstnáváni jak pro potřeby věznice, tak s jejich souhlasem i u soukromých subjektů, a to v oborech jako je stavebnictví, výroba obuvi, výroba cukrovinek či pomocné práce ve stravování. Ve Věznici Kuřim je do práce zařazeno 60 % odsouzených a jsou zaměstnáni v oblasti kompletace elektrických součástí aut, kovošrot, třídění odpadů. Věznice Příbram zajišťuje zaměstnání pro 60 % odsouzených, věznice není schopna pokrýt požadavky všech odsouzených. Odsouzení často pracují jako kuchaři, stavební a strojní dělníci, truhláři, kotelníci, dále v oblasti dřevovýroby,

³⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 30 odst. 1

³⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 33 odst. 1

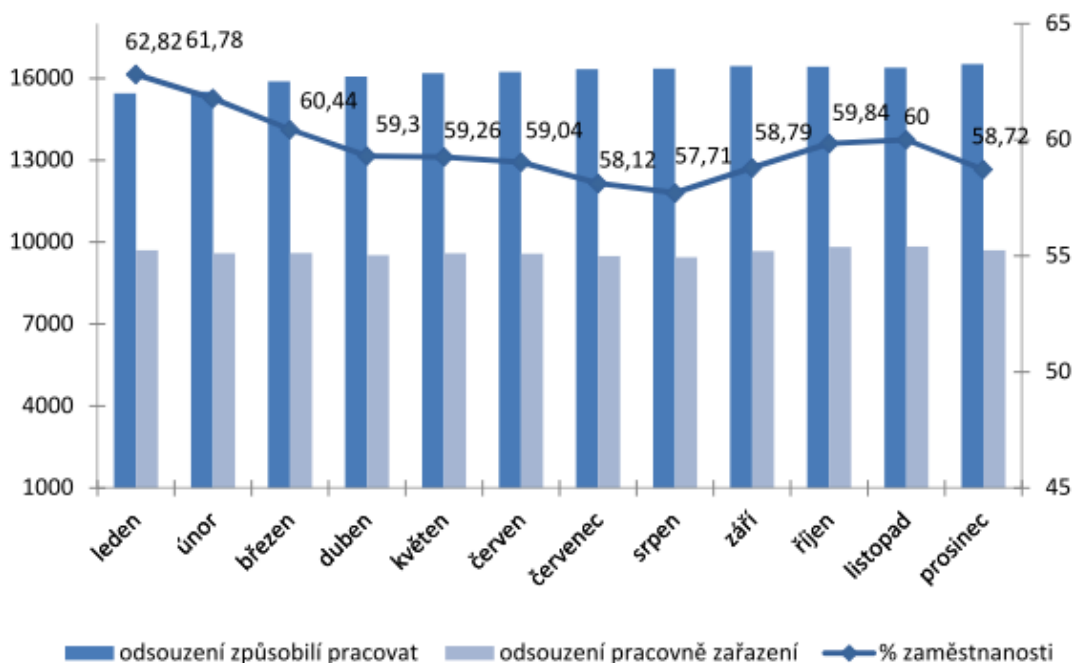
³⁸ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 35 odst. 1

³⁹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 35 odst. 2

⁴⁰ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 35 odst. 4

úklidových prací a potravinářství (spolupráce s MASNA Příbram spol. s r.o.). Celkový vývoj zaměstnanosti odsouzených v roce 2011 lze sledovat v následujícím **Grafu 3**.

Graf 3: Vývoj zaměstnanosti odsouzených v roce 2011

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011*, s. 30. In: *Vězeňská služba České republiky [online]*. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistik%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Odsouzení, kteří byli v průběhu výkonu trestu zaměstnáni, by měli před výstupem požádat věznicí o zápočtový list a potvrzení o výši příjmu. Tyto dokumenty jsou potřebné například při následné spolupráci s úřadem práce a při nástupu do nového zaměstnání.

2.8 Výstupní oddělení

Je zřejmé, že doba bezprostředně navazující na propuštění osob z výkonu trestu odnětí svobody je nejrizikovější z hlediska recidivující trestné činnosti. Schopnost přizpůsobení se běžnému životu na svobodě je samozřejmě tím náročnější, čím delší je doba pobytu ve věznicí (pro názornost **Tabulka 6** v příloze zobrazuje složení odsouzených podle délky uloženého trestu). V tomto směru značnou negativní roli sehrává rovněž neexistence sociálního zázemí.

„Ve věznicích se zřizují výstupní oddělení, do nichž se přiměřenou dobu před očekávaným skončením výkonu trestu zpravidla umísťují odsouzení, kterým byl uložen trest na dobu delší než 3 roky, a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života.“⁴¹ Do výstupních oddělení se odsouzení zařizují zpravidla 6 měsíců před koncem výkonu trestu odnětí svobody, existence tohoto oddělení hraje důležitou roli právě pro dlouhodobě uvězněné a pro odsouzené bez sociálního zázemí.

Nutno si uvědomit, že pro osoby dlouhodobě uvězněné mohou být jinak běžné činnosti a životní situace, ať jde například o cestování v dopravních prostředcích, nákupy v obchodech, vyřizování na úřadech, psychicky náročné. U jedinců bez sociálního zázemí, tj. bez funkčních rodinných vztahů, bydlení, práce, může po propuštění hrozit bezdomovectví a s tím související recidiva trestné činnosti. Je zřejmé, že právě tyto rizikové jedinci se potřebují velmi intenzivně připravovat na život na svobodě.

Ve výstupních odděleních hraje důležitou roli samozřejmě vzdělávání a upevňování pracovních návyků. Aktivity provozované ve výstupním oddělení jsou zaměřeny především na nácvik běžných samoobslužných činností (odsouzení se podílí na úklidu, vaření, praní a žehlení prádla), komunikačních činností, na sociálně-právní poradenství při řešení problémů v souvislosti se zaměstnáním či ubytováním po propuštění. Odsouzení mají možnost se účastnit hromadných kulturních a sportovních akcí pořádaných ve věznicích. Významným prostředkem k hladkému přechodu odsouzených do života na svobodě je jejich účast na činnostech realizovaných mimo věznic (tzv. extramurální aktivity), které byly zmíněny již dříve, ty podporují nácvik sociálních dovedností mimo věznic ať již za přímého dohledu zaměstnance věznice či bez něho. Například ve Věznicích Příbram se v některých případech u odsouzených povoluje před propuštěním z výkonu trestu vycházka s vychovatelem, odsouzení navštěvují například úřady, sociálního kurátora nebo se v obchodech seznamují s cenami základních komodit.

To vše hraje významnou roli pro vytvoření příznivých podmínek pro samostatný způsob života s minimalizací možných rizik opětovného páchaní trestné činnosti.

⁴¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 74 odst. 1

2.9 Kontakt se sociálním kurátorem

„V 70. letech 20. století vznikla v ČSSR potřeba následné péče o osoby propuštěné z výkonu trestu. Tato potřeba vyústila ve vytvoření funkce sociálního kurátora při okresních národních výborech, který se podílel na dovršení nápravy odsouzených po propuštění z nápravně výchovných ústavů.“⁴²

Metodicky byla práce sociálních kurátorů vedena Ministerstvem práce a sociálních věcí, k tomuto účelu zde bylo zřízeno v roce 1971 Oddělení péče o občany společensky nepřizpůsobené.⁴³

„Až do roku 1976 se práce sociálních kurátorů opírala o rozšířený výklad § 79 zákona č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení: „Občanům, kteří se přechodně ocitli nebo žijí v mimořádně obtížných poměrech, se poskytují služby, jichž je třeba k překonání těchto poměrů.“ Současně zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ukládal národním výborům, aby ve spolupráci se společenskými organizacemi pečovaly o vytváření vhodných podmínek pro dovršení nápravy odsouzených po jejich propuštění z výkonu trestu.“⁴⁴

Od 1. ledna 1976 vstoupil v účinnost zákon ČNR č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, a současně zákon ČNR č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení. Prováděcím předpisem k oběma zákonům byla vyhláška MPSV ČSR č. 130/1975 Sb., podrobně rozváděla péči o občany společensky nepřizpůsobené.⁴⁵

Tato právní úprava byla v roce 1988 nahrazena zákonem č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, hlava šestá tohoto zákona stanovila v § 90 až 91 rozsah péče o společensky nepřizpůsobené občany a občany, kteří potřebují zvláštní pomoc. Dále byl přijat zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení,

⁴² GOJOVÁ, Alice, HORTVÍKOVÁ, Petra, et al. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Pitsstopmedia, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7368-329-0.

⁴³ DAVIDOVÁ, Ivana, GOJOVÁ, Alice, et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 33. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁴⁴ DAVIDOVÁ, Ivana, GOJOVÁ, Alice, et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 33. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁴⁵ DAVIDOVÁ, Ivana, GOJOVÁ, Alice, et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 33. ISBN 978-80-7368-628-4.

který v § 42 až 43 vymezoval kompetence jednotlivých orgánů při práci s občany společensky nepřizpůsobenými.⁴⁶

V 90. letech 20. století poté došlo k dalším změnám pod vlivem přijetí standardů a norem OSN a Rady Evropy. V důsledku reformy veřejné správy pak v roce 2003 došlo ke zrušení okresních úřadů, kompetence okresních úřadů v oblasti sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené byly přeneseny na obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které od 01. 01. 2003 v této oblasti rozhodovaly o poskytování peněžitých a věcných dávek a koordinovaly péči o výše uvedenou cílovou skupinu. Sociální kurátor vykonával přímou práci s klientem v oblasti samostatné působnosti obcí.⁴⁷

Rozsáhlá změna právní úpravy nastala s účinností od 01. 01. 2007. Nová právní úprava zásadním způsobem zasáhla do systému sociální pomoci v České republice. Přijetím zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, došlo k přeřazení výkonu činnosti sociálního kurátora do přenesené působnosti obce. Mezi další významné právní normy, které se dotýkaly práce sociálního kurátora s osobami ohroženými sociálním vyloučením, byly rovněž zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Jednotlivé zákony byly samozřejmě doplněny vyhláškami a metodickým pokynem.⁴⁸

Státní správu podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, vykonávají mimo jiné i obecní úřady obcí s rozšířenou působností.⁴⁹ „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky.*“⁵⁰

⁴⁶ DAVIDOVÁ, Ivana, GOJOVÁ, Alice, et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 33. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁴⁷ GOJOVÁ, Alice, HORTVÍKOVÁ, Petra, et al. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Pítstopmedia, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7368-329-0.

⁴⁸ GOJOVÁ, Alice, HORTVÍKOVÁ, Petra, et al. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Pítstopmedia, 2007, s. 9-10. ISBN 978-80-7368-329-0.

⁴⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 5 odst. 1 písm. c)

⁵⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 92 písm. b)

Sociální kurátor má na starost zajišťování působnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností v oblasti sociálních služeb při sociální práci s osobami ohroženými sociálním vyloučením. Při výkonu své funkce sociální kurátoři spolupracují s krajskými úřady, které zajišťují metodické vedení. Samozřejmě dochází i ke vzájemným kontaktům mezi jednotlivými sociálními kurátory, ať již v rámci různých školení a seminářů či v rámci celorepublikové elektronické diskuze Pandora, možnost výměny informací a názorů na postup řešení jednotlivých případů je samozřejmě velmi přínosná.

Již po dobu výkonu trestu odnětí svobody je cílem předcházet vzniku sekundárních problémů spojených s uvězněním a zejména pak další trestné činnosti. Je samozřejmě žádoucí, aby byly po dobu výkonu trestu odnětí svobody vytvářeny předpoklady pro plynulý přechod odsouzených do samostatného způsobu života po propuštění na svobodu.

Obec vytváří sociálnímu kurátorovi podmínky pro výkon kontinuální práce s pachateli trestné činnosti, umožňuje mu tedy návštěvy ve věznicích během výkonu trestu odnětí svobody, zejména pak před propuštěním z výkonu trestu. Tato činnost se samozřejmě neobejde bez úzké spolupráce sociálního kurátora s Vězeňskou službou, která poskytuje včas potřebné informace a umožňuje sociálnímu kurátorovi průběžný kontakt a aktivní práci s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve formě individuálních návštěv a pohovorů.

Sociální kurátor je ze strany Vězeňské služby včas informován o začátku a konci výkonu trestu a o případných změnách, které se týkají klientů ve výkonu trestu odnětí svobody, prostřednictvím tzv. hlášenek. Tyto hlášenky – tj. „Hlášení změn“ a „Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody“ (jejich podoba je přiblížena na **Obrázku 2** a **Obrázku 3** v příloze) zasílá Vězeňská služba přímo k rukám sociálního kurátora. Vězeňská služba tedy sociálním kurátorům automaticky poskytuje již zmíněné informace o přijetí do výkonu trestu, oznamuje nadcházející propuštění osoby z výkonu trestu (nejpozději jeden měsíc před skončením výkonu trestu), ale rovněž informuje o přemístění do jiné věznice, úmrtí vězně, udělení přerušování trestu, nařízení dalšího trestu či změně stanoveného konce trestu s uvedením důvodu, proč ke změně došlo (např. zápočet dříve vykonaného trestu). Tyto informace jsou poskytovány sociálnímu kurátorovi dle místa trvalého bydliště vězně.

Sociální kurátor kontaktuje klienty ve vězeních, společně s odborníky v těchto zařízeních připravuje plynulý přechod klientů do života mimo věznici a napomáhá jejich následné adaptaci. Cílem kontinuální sociální práce s klientem je řešení problémů odsouzených v co největším předstihu před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, a tím minimalizace následků jejich nepříznivé situace. Sociální kurátor a další zúčastněné osoby se tedy snaží působit zejména proti vzniku tzv. krize prvního dne a tedy minimalizovat riziko recidivy těsně po propuštění na svobodu.

Kontakt s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody probíhá při běžných návštěvách věznic nebo v rámci tzv. předvýstupních rozhovorů. V mnoha případech klient sám o návštěvu sociálního kurátora požádá. Rozhovor se často týká zajištění základních potřeb po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, často diskutovanou problematikou je například možnost ubytování, zaměstnání, zajištění platných dokladů, opětovné navázání sociálních kontaktů, finanční zabezpečení, zadluženost, zdravotní problémy.

Situace odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody jsou velmi různorodé, důležitým aspektem je například délka výkonu trestu. Je pravděpodobné, že u osob krátkodobě vezněných nedojde k tak závažnému narušení sociálních vazeb. Předpokladem však je, že tyto vazby byly funkční v době před nástupem do vězení. Naopak u osob dlouhodobě uvězněných může dojít k přetrhání vazeb k jejich prostředí, pobyt ve vězení navíc často způsobuje zkreslený pohled těchto osob na realitu a jejich život na svobodě po ukončení výkonu trestu. Jedná se hlavně o představu bydlení, zaměstnání a výši výdělků či možnosti získání finančních prostředků z dávek.

Sociální kurátor v některých případech na žádost samotného odsouzeného kontaktuje jeho rodinu, často jde o situace, kdy klient žádá o zaslání balíčku, civilního oblečení či finančních prostředků. Poněkud problematičtější jsou případy, kdy členové rodiny přerušili kontakt, přestali psát nebo navštěvovat odsouzeného ve věznici. Nezřídka dochází k narušení vazeb s partnery, ti rovněž v době věznění často přestanou udržovat s odsouzeným kontakt. V některých případech mají odsouzení zájem o navázání kontaktů s rodinou, která se s nimi nestýkala ani před uvězněním. O kontakt s rodinou či partnerem žádají věznění nejčastěji písemně nebo osobně při setkání s kurátorem ve věznici nebo prostřednictvím sociálních pracovníků věznice. Na žádost odsouzeného sociální kurátor navštíví partnera či rodinu klienta v místě jejich bydliště nebo zajistí

setkání na úřadě. Ne vždy však tato setkání končí úspěšně, tedy obnovením kontaktu s odsouzeným. V případě, že partner či rodina již s klientem nechce dále komunikovat, je na sociálním kurátorovi, jak tuto nepříjemnou informaci klientovi co nejcitlivěji sdělit.

2.10 Probační a mediační služba, podmíněné propuštění

Odsouzeným je dán prostor pro využití legislativních možností podmíněného propuštění s dohledem. V praxi dochází na žádost odsouzeného ke zprostředkování kontaktu s Probační a mediační službou ČR.

Činnost Probační a mediační služby ČR je upravena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Jedním z klíčových pojmů, který je tímto zákonem definován je tzv. probace.

„Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních a společenských vztahů.“⁵¹

Náplní pracovníků Probační a mediační služby je příprava podkladů pro možnost uplatnění alternativních způsobů řešení trestné činnosti, v případě realizace podmíněného propuštění s dohledem spolupráce Probační a mediační služby s odsouzeným samozřejmě pokračuje, a to v rámci výkonu dohledu, tedy kontroly výkonu alternativního trestu a plnění soudem stanovených opatření. Klienti Probační a mediační služby docházejí na pravidelné povinné konzultace, pracovníci Probační a mediační služby ale mají rovněž kompetenci navštěvovat klienty i v místě jejich bydliště.

Věznice samozřejmě spolupracují s Probační a mediační službou. Například ve Věznici Břeclav jsou dvakrát ročně organizovány besedy s Probační a mediační službou. Žádosti o podmíněné propuštění jsou v České republice ze strany odsouzených podávány

⁵¹ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 2 odst. 1

v hojném množství. Pro dokreslení **Tabulka 7** vypovídá o realizacích podmíněného propuštění v letech 2001 až 2011.

Tabulka 7: Podmíněné propuštění v letech 2001 - 2011

Rok	Dospělí		Mladiství		Celkem
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
2001	4 007	190	66	1	4 264
2002	4 110	178	60	1	4 349
2003	2 965	139	36	0	3 140
2004	3 326	163	51	1	3 541
2005	3 445	191	61	1	3 698
2006	3 726	197	47	1	3 971
2007	3 895	254	45	1	4 195
2008	3 601	288	69	1	3 959
2009	3 610	314	61	1	3 986
2010	3 967	327	79	2	4 375
2011	3 742	308	57	2	4 109

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011, s. 86. In: Vězeňská služba České republiky [online]. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

3. Popuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Věznice propustí odsouzeného z výkonu trestu, jestliže uplynula doba trestu stanovená v pravomocném a vykonatelném rozhodnutí soudu a Vězeňské službě nebylo doručeno nařízení soudu k výkonu dalšího trestu, dále pak pokud Vězeňská služba obdržela písemný příkaz soudu, aby odsouzený byl propuštěn na svobodu. Propuštění může nařídít i státní zástupce při výkonu dozoru nad výkonem trestu nebo o propuštění rozhodne prezident republiky při udělování milosti nebo ministr při výkonu svých oprávnění podle trestního řádu.⁵²

3.1 Kontakt se sociálním kurátorem

S prací sociálního kurátora vedle poskytování sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb. osobám ohroženým sociálním vyloučením donedávna velice úzce souviselo také poskytování dávek mimořádné okamžité pomoci těmto osobám.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi upravuje poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi fyzickým osobám k zajištění jejich základních životních podmínek a vymezuje osoby ohrožené sociálním vyloučením. *„Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména je propuštěna z výkonu zabezpečovací detence z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody.“*⁵³

Dávky pomoci v hmotné nouzi u této skupiny osob jsou jednoznačně zaměřeny na zabránění sociálnímu vyloučení nebo hlubšímu propadu u jedinců, kteří již překročili hranici sociálního vyloučení. Pro tyto osoby byly do 31. 12. 2011 orgánem pomoci v hmotné nouzi mimo jiné i obecní úřady obcí s rozšířenou působností.⁵⁴ Výkon této působnosti byl výkonem přenesené působnosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhodoval o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci osobám v hmotné nouzi a prováděl jejich výplatu a poskytoval osobám v hmotné nouzi informace potřebné k překonání jejich okamžité nepříznivé životní situace.⁵⁵ Kromě dávky, kterou

⁵² Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 73

⁵³ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, § 2 odst. 6 písm. a)

⁵⁴ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění platném do 31.12.2011, § 6 písm. b)

⁵⁵ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění platném do 31.12.2011, § 62 písm. a), b)

bylo možné poskytnout, měly uvedené osoby tedy i právo na základní sociální poradenství směřující k řešení jejich situace, tedy k odvrácení sociálního vyloučení.

Práce sociálního kurátora byla specifická tím, že často docházelo ke kumulaci s jinými agendami. Ve velkých obcích s rozšířenou působností sice v některých případech sociální kurátor vykonával pouze svoji agendu, v menších obcích však sociální kurátor plnil úkoly i v jiných agendách, velmi často právě v systému dávek pomoci v hmotné nouzi, kdy o těchto dávkách rozhodoval a vyplácel je.

Výplata dávek hmotné nouze, potažmo dávky mimořádné okamžité pomoci, se však od 01. 01. 2012 přesouvá do kompetence úřadů práce. Již v minulosti existovaly jisté názorové proudy, které se přikláněly k tomu, že tyto dávky nemusí vyplácet přímo sociální kurátor, a že postačí, když tyto dávky budou vyplaceny pouze na základě jeho doporučení. Současný systém se tedy přibližuje tomuto názorovému proudu. Role sociálního kurátora se tedy tímto posouvá do jiné roviny a jeho činnost není přímo spjata s výplatou dávek hmotné nouze.

Ať již dávku vyplácí jakákoliv instituce, důležitá je samozřejmě výše mimořádné okamžité pomoci, kterou může osoba ohrožená sociálním vyloučením obdržet. Výše mimořádné okamžité pomoci se stanoví jednorázově až do výše 1 000 Kč s ohledem na okamžitě nezbytné potřeby. Součet poskytnutých dávek nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce.⁵⁶ Dávka je nejčastěji poskytována na zajištění základních životních potřeb klienta, tj. na stravu, ubytování nebo na úhradu jízdného do některého z možných ubytovacích zařízení (např. azylový dům, ubytovna, noclehárna apod.). Není třeba vždy poskytovat dávky v peněžní formě, zejména když osoba neskýtá záruky jejich využití k účelu, ke kterému byly poskytnuty. Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje v peněžní formě nebo věcné formě, popřípadě v obou těchto formách.⁵⁷

Klient nemá povinnost sociálního kurátora navštívit. Klienti často oslovují kurátora na základě jejich předchozího kontaktu, tedy například na základě předchozího písemného kontaktu či přímo návštěvy ve vězení, případně na doporučení sociálního pracovníka věznice.

⁵⁶ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, § 37 písm. e)

⁵⁷ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, § 42

První kontakt po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je velmi významný. Někteří klienti bývají vystrašení, nemají absolutně žádnou představu o své budoucnosti. Jiní bývají naopak velmi euforičtí. Mají představu, že jejich zařazení do společnosti proběhne naprosto bezproblémově. Mají zkreslený pohled na možnosti svého uplatnění po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Někteří úskalí je klient schopný si uvědomit právě až po propuštění na svobodu. Ne vždy jsou naplněna jejich očekávání vůči rodině, partnerům. Nemají na co navázat, nemají žádné zázemí, často ani neví, kde se chtějí usadit. Nemají zajištěné zaměstnání, mnohdy ani bydlení, jsou zcela bez finančních prostředků. Výsledkem může být zklamání, rezignace a možná recidiva trestné činnosti.

Propuštění na svobodu představuje tím větší zátěž, čím déle byl člověk vězněn, klient může prožívat náhlou krizi, trauma související se změnou prostředí. Adaptaci na život mimo věznicu samozřejmě zhoršují takové faktory, jako je absence sociálního zázemí či nedostatek finančních prostředků. Tato situace klade velké nároky na osobnost propuštěného. Velkou roli hraje odolnost klienta vůči zátěži, jeho komunikační schopnosti apod.

V rámci základního sociálního poradenství sociální kurátor poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Informuje klienty o možnostech pomoci ve formě dávek pomoci v hmotné nouzi, zprostředkovává kontakt s úřady, zájmovými a podpůrnými skupinami (například služby protidrogové prevence, krizová centra), poskytuje informace o možnostech ubytování. V rámci sociálně terapeutické činnosti podporuje nácvik sociálních kompetencí při jednání na úřadech, při získávání zaměstnání, pomáhá klientovi sepsat například žádost o přijetí do pracovního poměru, případně jeho životopis. Vhodně sestavený životopis může zvýšit naději na úspěch při hledání zaměstnání, podstatná je přehlednost, struktura, absence gramatických chyb.

Zvýšenou pozornost je třeba věnovat klientům dlouhodobě vězněným, klientům bez sociálních vazeb na svobodě, případně klientům se zdravotními problémy. Právě tyto klienti se často potýkají s problémy s komunikací, mají nízké sociální dovednosti, jsou nejistí, psychicky labilní, obávají se návratu do prostředí, ve kterém se často několik let nezdržovali, a je pro ně tedy neznámé. Po vzájemné dohodě sociální kurátor může klienta doprovázet při vyřizování osobních záležitostí, které by si sám nebyl schopen zajistit. Tato tzv. asistence může být potřeba například při jednání na úřadech (úřady

práce, zdravotní pojišťovny, okresní správy sociálního zabezpečení), v ubytovacích zařízeních, zdravotních zařízeních a podobně. V některých případech je v prvních dnech po propuštění vhodný doprovod i při nákupu potravin a dalších základních potřeb (oblečení, hygienické pomůcky atd.), neboť někteří klienti nemusí mít přehled o aktuálních cenách.

Klienti často nemají žádné nebo platné doklady totožnosti, které jsou nutné k řešení celé řady dalších problémů (evidence na úřadu práce, dávky pomoci v hmotné nouzi, bydlení a podobně). Pokud nejsou doklady zajištěny ještě před propuštěním prostřednictvím sociálního pracovníka věznice, s vyřízením platných dokladů je nápomocen po propuštění právě sociální kurátor. Pomáhá například klientovi zajistit fotografii na občanský průkaz a rodný list pro úřední potřebu. O klientův rodný list žádá kurátor matriku v místě narození klienta. Rodný list pro úřední potřebu je uložen ve spisové dokumentaci a správním orgánům jej sociální kurátor pouze zapůjčuje.

Klienti často nemají zajištěné bydlení, důvodem může být například odmítnutí rodinou či nedostatek finančních prostředků na zajištění podnájmu. Klienti pak často přespávají u známých nebo v horším případě venku. Sociální kurátor tedy společně s klientem zjistí možnosti bydlení v rodině (u rodičů, manžela či manželky nebo dalších příbuzných, případně u partnerů). V případě, že rodina klienta nepřijme, sociální kurátor po dohodě s klientem hledá další vhodné bydlení. Nejčastěji u poskytovatelů sociálních služeb v místě bydliště (azylové domy), ubytovny (obecní či komerční), noclehárny nebo využívá jinou formu bydlení (podnájmy). Samozřejmě existují rozdíly v poskytování služeb mezi malými obcemi a velkými městy. Ve městech je nabídka služeb poměrně širší.

Na žádost klienta pomáhá sociální kurátor klientovi při zajištění vhodného zaměstnání. Někteří klienti mají možnost návratu k bývalému zaměstnavateli, v tomto případě by měli zaměstnavatele oslovit a vyjádřit zájem o toto zaměstnání. Velkým rizikem pro úspěšné řešení problémů klienta je jeho nezájem a minimální vlastní aktivita. Někteří klienti hledají zaměstnání pouze účelově, pracovat nechtějí a spoléhají na to, že se vhodné zaměstnání pro ně nenajde. Mnozí klienti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody začnou pracovat pouze na nelegálním trhu práce. Pobírají souběžně plat a dávky ze systému státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi.

Velkým problémem řady klientů sociálních kurátorů je rovněž zadluženost. Dluhy a hrozící exekuce jsou často překážkou bydlení u rodiny, partnerů. Zadluženost se může stát těžkým břemenem a překážkou zapojení se do normálního života. Klient je veden k tomu, aby co nejdříve začal své dluhy hradit, neboť hrozí riziko nárůstu na několikanásobně vyšší částku. Kurátor může být klientovi nápomocen při zjištění výše dluhu a rovněž při zajištění možnosti jeho postupného splácení prostřednictvím dohody o splátkovém kalendáři.

3.2 Úřady práce, dlouhodobá nezaměstnanost

Je nezpochybnitelné, že získání prostředků na obživu je jedním ze zásadních problémů, se kterým se potýká velký podíl osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, přičemž právě absence finančního zabezpečení velmi úzce souvisí s možnou recidivou trestné činnosti.

Z těchto důvodů je velmi důležitá dostatečná součinnost osob propuštěných z výkonu trestu s úřadem práce. Je proto žádoucí, aby návštěva úřadu práce a s tím související registrace uchazeče o zaměstnání proběhla co nejdříve po propuštění z výkonu trestu.

Mnozí klienti opakovaně selhávají, nejsou schopni dostát některým požadavkům úřadu práce. Mezi časté problémy klientů patří absence dokladů potřebných k zaregistrování na úřadu práce (například doklad totožnosti, zápočtový list z minulých zaměstnání, potvrzení o pracovním zařazení ve výkonu trestu – délka, výše výdělků, doklady o dosaženém vzdělání, apod.). Velmi problematická může být rovněž pravidelná docházka na sjednané schůzky nebo poptávání zaměstnání u doporučených zaměstnavatelů. Z těchto důvodů je často nutná spolupráce sociálního kurátora, který vede své klienty – propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody k evidenci na úřadu práce a napomáhá jim ke splnění požadavků uchazeče o zaměstnání.

Evidenci na úřadu práce umožní klientovi nejen využít nabídku volných pracovních míst. Podstatný je i fakt, že v době evidence na úřadu práce je uchazečům o zaměstnání hrazeno zdravotní a sociální pojištění.

Je logické, že u osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je hlavní motivací k evidenci na úřadu práce získání finanční podpory ze strany státu.

„Nárok na podporu v nezaměstnanosti má uchazeč o zaměstnání, který získal v rozhodném období zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění podle zvláštního právního předpisu v délce alespoň 12 měsíců; překrývají-li se doby důchodového pojištění, započítávají se jen jednou.“⁵⁸

„Rozhodným obdobím pro posuzování nároků na podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci jsou poslední 2 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání.“⁵⁹

V tomto směru dochází ke změně podmínek nároku na podporu v nezaměstnanosti, kdy oproti roku 2011 došlo ke zkrácení rozhodného období z 3 let na 2 roky. V praxi to bude znamenat, že na podporu v nezaměstnanosti bude mít nárok ještě méně žadatelů.

Navíc je doba poskytování podpory v nezaměstnanosti samozřejmě časově omezená. „Podpora v nezaměstnanosti náleží uchazeči o zaměstnání při splnění stanovených podmínek po podpůrní dobu. Podpůrní doba činí u uchazeče o zaměstnání do 50 let věku 5 měsíců, nad 50 do 55 let věku 8 měsíců, nad 55 let věku 11 měsíců.“⁶⁰

Tabulka 8: Věkové složení odsouzených (stav k 31. 12. 2011)

Věk	Muži	Ženy	Celkem	% podíl
do 16 let	1	0	1	0,00
16 - 17 let	9	0	9	0,04
17 - 18 let	31	1	32	0,16
18 - 21 let	636	35	671	3,27
21 - 25 let	2 122	138	2 260	11,00
25 - 30 let	3 437	207	3 644	17,74
30 - 40 let	6 874	461	7 335	35,71
40 - 50 let	4 178	315	4 493	21,87
50 - 60 let	1 553	118	1 671	8,13
60 - 70 let	369	29	398	1,94
nad 70 let	24	3	27	0,13
Celkem	19 234	1 307	20 541	100,00

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011, s. 82. In: Vězeňská služba České republiky [online]. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistik%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

⁵⁸ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 39 odst. 1 písm. a)

⁵⁹ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 41 odst. 1

⁶⁰ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 43 odst. 1 písm. a) až c)

Z výše uvedených podmínek v poskytování podpor v nezaměstnanosti lze logicky dovodit, že velký podíl uchazečů o zaměstnání z řad propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody požadavek na dobu důchodového pojištění může splnit jen velmi těžko. V případě, že přece jen nárok na podporu v nezaměstnanosti vznikne, z údajů o věkové struktuře odsouzených v **Tabulce 8** lze dovodit, že ve většině případů bude podpůrná doba při spodní hranici, tj. 5 měsíců, a po skončení podpůrné doby už nezaměstnaný bude odkázaný na dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi.

Jak již bylo dříve uvedeno, od 01. 01. 2012 dochází k významné změně právě v systému dávek pomoci v hmotné nouzi, kdy tato agenda přechází do kompetence úřadů práce. Nově je tedy od 01. 01. 2012 orgánem pomoci hmotné nouzi Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.⁶¹

Systém hmotné nouze zahrnuje tři základní dávky určené jako pomoc pro osoby v hmotné nouzi. Jedná se o dávku mimořádné okamžité pomoci, která byla podrobněji specifikována již v souvislosti s činností sociálních kurátorů obecních úřadů. Dále pak jde o dávky, které mohou být vypláceny opakovaně pravidelně každý měsíc, tj. příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, které jsou určeny k zajištění základních potřeb a k úhradě nákladů na bydlení. Při posuzování nároku na tyto dávky je podstatná výše příjmů ve vztahu k částkám stanoveným v zákoně o životním a existenčním minimu⁶².

Nutno však dodat, že základním předpokladem pro poskytování těchto dávek je právě evidence na úřadu práce. Z úřadu práce může být však klient i sankčně vyřazen, pokud s úřadem práce nespolupracuje, například nedostaví-li se na dohodnutý termín, odmítne nastoupit do nabídnutého zaměstnání či na dohodnutou rekvalifikaci nebo vykonává nelegální práci. Klienti se po vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání dostávají do bezvýchodné situace, dochází rovněž ke ztrátě nároku na dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi.

Pro úplnost je nutno zmínit, že úřad práce rovněž poskytuje dlouhodobější finanční pomoc, určenou především pro rodiny s dětmi, a to ve formě dávek státní sociální podpory, jako jsou například přírůstek na dítě, rodičovský příspěvek či příspěvek na bydlení, případně jednorázová dávka porodné.

⁶¹ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, § 6 písm. a)

⁶² Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Je nesporné, že právě osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody patří k rizikové skupině uchazečů o zaměstnání, a často se potýkají s problémem vyloučení z trhu práce. V souvislosti s ekonomickou krizí a vysokou mírou nezaměstnanosti může dojít k ještě rapidnější redukci šancí na uplatnění této specifické skupiny uchazečů o zaměstnání. U těchto uchazečů často dochází ke kumulaci znevýhodňujících charakteristik, tj. nejen samotného faktu, že se jedná o osoby s trestní minulostí, ale v mnoha případech se rovněž jedná o osoby s nízkou kvalifikací, nízkou mírou pracovních zkušeností. Z těchto důvodů hrozí vytlačení takovýchto osob do nevýhodných pozic na trhu práce, k vystavení většímu riziku dlouhodobé nezaměstnanosti. Dlouhodobá nezaměstnanost má mnoho nepříznivých důsledků. Přináší nejen finanční obtíže, ale rovněž omezení společenských kontaktů, nedostatek příležitostí k rozvíjení nových dovedností, získávání nových zkušeností a vůbec absence pravidelných činností a jakéhosi režimu, který dává životu smysl. Čím déle jsou lidé bez zaměstnání, tím menší mají naději práci najít.

Často také dochází k přijetí pozice na neformálním trhu práce v kombinaci se sociálními dávkami. Mnozí klienti nakonec odmítnou jakoukoliv účast na trhu práce a stanou se závislími na dávkách sociálního státu.

Dlouhodobá nezaměstnanost velmi negativně ovlivňuje psychiku člověka. Po opakovaném neúspěchu při hledání práce dochází ke ztrátě sebedůvěry, motivace, dostávají se pocity beznaděje, úzkosti z budoucnosti, deprese. V horších případech může dlouhodobá nezaměstnanost vyústit v požívání alkoholu, léků, drog, bezdomovectví a recidivu trestné činnosti.

Úřad práce se samozřejmě snaží různými nástroji dlouhodobou nezaměstnanost eliminovat. V úvahu přichází vypracování individuálního akčního plánu, který stanovuje souhrn různých opatření za účelem zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce a orientuje se zejména na specifické skupiny uchazečů o zaměstnání, u kterých hrozí dlouhodobá nezaměstnanost.⁶³ Jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti je například rekvalifikace uchazeče o zaměstnání, jejím cílem je zvýšit šanci na uplatnění na trhu práce, kdy se úřad práce podílí na nákladech rekvalifikace.⁶⁴ Úřad práce může poskytnout uchazeči o zaměstnání, který zřídil

⁶³ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 33

⁶⁴ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 109

pracovní místo za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti, příspěvek na společensky účelné pracovní místo, tento příspěvek může být poskytován nejdéle po dobu 12 měsíců. Takové osobě samostatně výdělečně činné, která přestala být uchazečem o zaměstnání, lze poskytnout, maximálně však na dobu 5 měsíců, rovněž překlenovací příspěvek, určený na úhradu provozních nákladů.⁶⁵ Úřad práce se samozřejmě snaží motivovat i zaměstnavatele ke zřizování pracovních míst pro uchazeče o zaměstnání se sníženými šancemi na uplatnění na trhu práce. Za společensky účelné pracovní místo lze tedy považovat i pracovní místo, které zaměstnavatel zřizuje výhradně pro tyto uchazeče o zaměstnání.⁶⁶ Jedním z dalších motivačních nástrojů pro zaměstnavatele může být rovněž příspěvek na zapracování, který může být poskytován maximálně po dobu 3 měsíců zaměstnavateli, který přijme do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání, kterému úřad práce věnuje zvýšenou péči.⁶⁷

V případě vzniku dlouhodobé nezaměstnanosti se úřady práce snaží některými ze svých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, jako jsou například veřejně prospěšné práce či veřejná služba, alespoň eliminovat její negativní dopady tím, že u dlouhodobě nezaměstnaných udržuje pracovní aktivitu. Cílem těchto nástrojů je rovněž omezení nelegální práce.

„Veřejně prospěšnými pracemi se rozumí časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. Pracovní příležitosti jsou vytvářeny na základě dohody s Úřadem práce, který na ně může zaměstnavateli poskytnout příspěvek.“⁶⁸

„Veřejnou službou se rozumí pomoc obcím nebo dalším subjektům zejména v oblastech zlepšování životního prostředí, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoci v oblasti kulturního a sportovního rozvoje a sociální péče. Veřejná služba je vykonávána osobami v hmotné nouzi a osobami vedenými v evidenci uchazečů

⁶⁵ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 113, 114

⁶⁶ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 113

⁶⁷ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 116

⁶⁸ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, § 112 odst. 1

*o zaměstnání na základě písemné smlouvy, která obsahuje základní údaje o těchto osobách (jméno, popřípadě jména, příjmení, den, měsíc a rok narození a trvalý pobyt), místo, předmět a dobu výkonu veřejné služby, uzavřené s krajskou pobočkou Úřadu práce po dohodě s obcí nebo dalším subjektem. Za výkon veřejné služby nenáleží odměna.*⁶⁹

*„Krajská pobočka Úřadu práce se může dohodnout s obcemi nebo dalšími subjekty na organizování veřejné služby.“*⁷⁰

Od 01. 01. 2012 je institut veřejné služby převeden z obcí do kompetence úřadu práce. Při organizování veřejné služby však budou úřady práce s obcemi spolupracovat, spolupráce se ovšem rozšíří i na další subjekty. Jak z výše uvedeného vyplývá, za veřejnou službu klient nepobírá mzdu, ale udržuje si pracovní aktivitu, podílí se na užitečné věci, stát za něj platí zdravotní pojištění a je stále veden v evidenci úřadu práce.

Tyto nástroje mohou pomoci uchazečům o zaměstnání obtížně umístitelným na trhu práce pracovat v době, kdy nemohou najít standardní práci, a tím je motivovat k udržování pracovní aktivity a přispět tak k jejich pozdějšímu uplatnění na pracovním trhu. Současně je využit pracovní potenciál dlouhodobě nezaměstnaných k plnění veřejně prospěšných cílů.

3.3 Zdravotní pojišťovny

*„Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného zdravotního pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“*⁷¹ Tak jako každý jiný občan České republiky má tedy i občan propuštěný z výkonu trestu v souladu s Listinou základních práv a svobod právo na zdravotní péči.

Mnozí propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se setkávají s problémem, že nemají průkaz pojištěnce a nejsou zaevidováni u praktického lékaře. V tomto případě je nutné kontaktovat zdravotní pojišťovnu, požádat o vystavení průkazu pojištěnce, a poté se nechat zaregistrovat u praktického lékaře. Vzhledem k tomu, že někteří klienti

⁶⁹ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, § 18a odst. 1

⁷⁰ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, § 18a odst. 3

⁷¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Hlava čtvrtá, Čl. 31

propuštění z výkonu trestu mají problémy s komunikací s institucemi, důležitou roli i při jednání se zdravotními pojišťovnami, popřípadě se zdravotnickým zařízením či lékařem může opět sehrát sociální kurátor, který může některé záležitosti za klienta předjednat, případně dané instituce s klientem přímo navštívit.

Přestože Listina základních práv a svobod garantuje občanům bezplatnou zdravotní péči, s neustále rostoucími nároky na státní rozpočet v posledních letech dochází ke zpoplatňování v oblasti zdravotní péče, např. ve formě regulačních poplatků, které jsou pro řadu občanů značně zatěžující. V tomto směru byl učiněn vstřícný krok vůči občanům, kteří jsou uznáni jako osoby v hmotné nouzi, neboť mohou být od těchto poplatků osvobozeni. Právě osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody často prožívají velmi náročné období, řada z nich velmi problematicky hledá zaměstnání a tudíž je závislá na podporách v nezaměstnanosti, v horším případě pouze na dávkách hmotné nouze.

Jak již bylo dříve řečeno, jedním z problémů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je rovněž zadlužení, v některých případech se může jednat právě i o dluhy na zdravotním pojištění. Na pobočce zdravotní pojišťovny je možné získat informace o výši případného dluhu a domluvit se na způsobu jeho vyrovnání. Je žádoucí tyto závazky řešit včas a vyhnout se tak vymáhání formou exekuce. Přijatelným a velmi častým způsobem umoření dluhu může být dohoda o splátkách. I z dluhu na zdravotním pojištění samozřejmě plyne penále, to však může být po zaplacení dluhu na pojistném prominuto.

3.4 Česká správa sociálního zabezpečení, okresní správa sociálního zabezpečení

V případě, že osoba propuštěná z výkonu trestu odnětí svobody dosáhla důchodového věku, případně má ze zdravotních důvodů sníženou míru pracovní schopnosti, měla by kontaktovat Českou správu sociálního zabezpečení, potažmo okresní správu sociálního zabezpečení dle místa trvalého bydliště a podat žádost o přiznání dávky důchodového pojištění, tj. starobní či invalidní důchod. I při komunikaci s touto institucí může být nápomocen sociální kurátor.

3.5 Neziskové organizace, další instituce

Obecně platí, že kromě zajištění pravidelného finančního příjmu je jedním ze zásadních požadavků ke stabilizaci situace klienta propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody rovněž zajištění bydlení a dalších základních životních potřeb. Ne vždy má klient možnost se vrátit po propuštění do předchozího bydliště.

Při zajištění ubytování hrají velmi důležitou roli klientovy sociální dovednosti (schopnost jednat s institucemi), případně různé komplikující okolnosti (různé druhy závislostí, psychické onemocnění). Často v tomto směru plní významnou roli sociální kurátor, který má přehled o možnostech ubytování, udržuje kontakty s neziskovými, církevními organizacemi, ale rovněž soukromými subjekty a může klientovi poskytnout pomoc při oslovení těchto institucí.

Existuje samozřejmě více variant ubytování vhodných pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, a to například azylové domy, noclehárny, finančně dostupné ubytovny, případně další zařízení sociálních služeb.

Jednou z organizací, která se zaměřuje rovněž na pomoc osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, je **Armáda spásy**. Přímo ve městě Brně provozuje řadu zařízení a nabízí široké spektrum služeb, v rámci Centra sociálních služeb Josefa Korbela funguje například nízkoprahové denní centrum na ulici Mlýnská, noclehárna na ulici Mlýnská a rovněž azylové domy na ulici Mlýnská a Staňkova.

Nízkoprahové denní centrum má stanovenou denní provozní dobu v rámci níž nabízí klientům možnost výměny ošacení, využití sprchy, praní prádla, zakoupení stravy či hygienických potřeb za symbolické ceny.

Noclehárna umožňuje uspokojení nejzákladnějších životních potřeb, tedy nocleh, stravu, hygienu, ošacení. Cena za nocleh v noclehárně je 35 Kč, noclehárna je provozována ovšem pouze od večerních do ranních hodin.

Azylové domy navazují na služby noclehárny. Kromě ubytování, zajištění hygieny, celodenní stravy, případně podmínek k přípravě stravy, poskytují pomoc při zajišťování různých osobních záležitostí, při jednání s úřady, zdravotnickými zařízeními či rodinou, podporují rozvoj pracovních návyků a soběstačnosti, poskytují podporu při hledání zaměstnání. Navíc fyzicky soběstačným osobám nabízí možnost ubytování

v samostatných bytových jednotkách, kde si klient hradí běžné poplatky za energie a nájem.

Další institucí s podobným posláním, jako je Armáda spásy, která je ve městě Brně využívána ze strany osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, je **Centrum sociálních služeb**. Jedná se o příspěvkovou organizaci Magistrátu města Brna, která mimo jiné aktivity provozuje noclehárnu na ulici Vídeňská a azylový dům na ulici Křenová.

Na osoby do 25 let propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se orientuje například **Centrum sociální prevence** na ulici Celní. Zřizovatelem je opět Magistrát města Brna. Umožňuje ubytování zpravidla na dobu 6 měsíců s možností opakovaného prodloužení. Klienti mají k dispozici společenskou místnost a kuchyňku. Zajišťuje rovněž možnost absolvování tréninku sociálních dovedností, rekvalifikačních kurzů. Snaží se klienty vychovávat k samostatnosti a finanční zodpovědnosti. Organizuje řadu sportovních, zájmových a kulturních aktivit.

Svémi službami se tyto instituce snaží motivovat klienty ke změně stylu života, podporují osvojování základních hygienických návyků, poskytují informace o navazujících službách a vytváří tak podmínky pro úspěšný návrat lidí v těžké životní situaci do samostatného způsobu života. Je totiž nutné si uvědomit, že pokud klient využívá služeb noclehárny, azylového domu či podobného zařízení, jeho situace zdaleka není vyřešená. Jedná se o řešení pouze provizorní a dočasné.

Jednou z dalších možností ubytování je využití služeb komerčních ubytoven. Ve městě Brně klienti v některých případech využívají například služeb společnosti **SVOMI-TRADING s.r.o.**, která nabízí ubytování za přijatelné ceny ve 4 ubytovnách v podstatě v centru města. Jedná se o ubytování v apartmánech či pokojích se společným sociálním zařízením a kuchyňkou.

Jedním z dalších kroků k samostatnosti může představovat rovněž využití nájemního bydlení. Je pochopitelné, že osoby propuštěné z výkonu trestu představují pro potenciální pronajímatele určité riziko. Existuje obava z nedostatečné schopnosti plnit povinnosti nájemního vztahu, tedy obava z výpadku platby nájemného a případné nutnosti jeho následného vymáhání. Pronajímatelé často tedy osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody odmítnou, případně si toto zvýšené riziko promítnou do

vyššího nájemného. Problémy spojené s nájemním bydlením mohou být v některých případech řešeny ze strany obcí, ty s využitím finanční podpory ze strany státu mohou budovat nájemní byty určené těmto rizikovým skupinám osob.

Propuštění z výkonu trestu se ovšem často potýkají s řadou dalších problémů, které je nutné řešit s odborníky. Prevencí a léčbou závislostí se ve městě Brně zabývá například občanské sdružení **Podané ruce** se sídlem na ulici Francouzská.

Je nezpochybnitelné, že důležitou roli v šancích na pracovní uplatnění osob propuštěných z výkonu trestu hraje vzdělání. Někteří klienti využijí nabídky vzdělávacích aktivit ve výkonu trestu. Může však dojít k situaci, kdy klient studium ve věznici z důvodu propuštění nedokončí, potom je velmi žádoucí, aby dostal možnost studium dokončit buď v jiném vzdělávacím zařízení, popřípadě dálkově ve věznici. Existuje také řada případů, kdy naopak lidé z důvodu nástupu do výkonu trestu nedokončili započaté studium. V obou případech je velmi důležité tyto klienty motivovat ke zdárnému dokončení studia a případně jim zprostředkovat informace o možnostech dalšího vzdělávání či prohlubování kvalifikace. Proto po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mohou důležitou roli hrát rovněž vzdělávací instituce.

4. Kazuistiky

4.1 Kazuistika klienta propuštěného z výkonu trestu v délce 32 let

Pan Bohumil se narodil roku 1953 v silně věřící katolické rodině. Společně se starším bratrem byli rodiči vychováni v duchu křesťanských hodnot a ideálů. Rodiče byli ve výchově na oba bratry přísní, ale spravedliví.

Po ukončení základní školy se vyučil zámečnickem. Jelikož tehdejší režim věřícím příliš nepřál, rozhodl se Bohumil, že mu bude „lépe“, pokud přestane chodit pravidelně do kostela a vstoupí do Komunistické strany Československa. Domníval se, že tím alespoň trochu pomůže rodičům, kteří prožívali nelehké období z důvodu emigrace staršího syna do Rakouska. Rodiče však byli zásadně proti. Po mnoha rozhovorech otec Bohumilovi sdělil, že pokud do strany vstoupí, nechce se s ním již stýkat a dveře domu pro něj zůstanou navždy uzamčeny. I přesto Bohumil otce neuposlechl. Odstěhoval se do Prahy, začal pracovat ve strojírenství, našel si přítelkyni. Vnitřně spokojený však nebyl. Cítil se provinile vůči rodičům. Udělal, i když v dobré víře, něco, s čímž zásadně nesouhlasili. Začal trpět úzkostí a depresemi.

Jednoho dne se na něj na autobusové zastávce bezdůvodně obořil cizí muž. Bohumil ho povalil na zem a jako smyslů zbavený ho zbil tak brutálně, že muž při převozu do nemocnice zemřel na krvácení do mozku. Za tento čin byl odsouzen k dvanácti letům vězení. Svého jednání litoval o to víc, že mu během výkonu trestu zemřeli oba rodiče.

Po návratu na svobodu chtěl vést spořádaný život. To se mu vedlo až do té doby, než se nechal v roce 1989 vyprovokovat v restauraci jedním mladíkem a několika bodnými ranami ho usmrtil. Soud mu udělil výjimečný trest odnětí svobody v délce dvaceti let. Půl roku před uplynutím trestu jsem Bohumila jako sociální kurátor začal navštěvovat ve vězení. Měl velký strach z budoucnosti, nevěděl, co ho na svobodě čeká. Neměl se kam vrátit, s bratrem nebyl od jeho emigrace v kontaktu, všichni z širšího příbuzenstva se od něho odvrátili. Ve výkonu trestu se přes inzerát seznámil se stejně starou vdovou, která mu přislíbila, že u ní může po propuštění bydlet. Jak se mi svěřil, paní neřekl, za co byl odsouzen.

Řešení pomoci klientovi

Po výstupu z vězení jsem byl klientovi nápomocen při evidenci na úřadu práce a vyplnění žádostí o dávky v hmotné nouzi. Společně jsme sepsali životopis a rozeslali ho do několika firem. Jelikož strávil Bohumil ve vězení dlouho dobu, nebyl si jistý ani ve zcela běžných činnostech. Absolvoval jsem s ním nákup potravin v supermarketu, nákup oblečení, poskytl jsem mu informace o fungování městské hromadné dopravy, naučil ho zacházet s mobilním telefonem. Vlastnil řidičský průkaz, ale necítil se v dnešním provozu jistý, proto jsem mu v autoškole domluvil kondiční jízdy.

Jeho prvotní ideály, že si bez problémů najde práci, však vzaly brzy za své. Opětovně u něj propukly deprese. Nabídku navštěvovat psychoterapeuta odmítl. Ve společném soužití s družkou se začalo objevovat stále více neshod. Proto mě při jednom našem sezení požádal, abych mu pomohl zkontaktovat nějakou ubytovnu. V ubytovně byl tři dny, poté se odstěhoval. Na další společné sezení již nedorazil. Mobilní telefon neměl, bydliště měl na ohlašovně obecního úřadu. Dlouho jsem po něm pátral, avšak bezvýsledně. Z úřadu práce byl vyřazen, hlášení, že by byl opět ve výkonu trestu, prozatím nemám.

Dílčí závěr

V případě Bohumila sehrála zřejmě důležitou roli délka trestu a s tím související neschopnost adaptovat se do běžného života bez pomoci blízkých lidí. Nezbyvá než doufat, že ho nepostihne další zkrat a neohrozí tím někoho nevinného.

4.2 Kazuistika klientky ve výkonu trestu v ženské věznici

Paní Martina má 30 let. Narodila se v úplné, bezproblémové rodině na malé vesnici. Matka byla zaměstnána v nemocnici jako zdravotní sestra, otec byl řidič trolejbusu. Ve škole patřila k premiantům, vynikala ve zpěvu, reprezentovala v různých školních soutěžích. Od dětství byla společně se starší sestrou vedena ke sportu. Závodně se věnovala volejbalu a basketbalu. Po základní škole nastoupila na sportovní gymnázium do Brna. Kvůli časové náročnosti tréninků a zápasů bydlela na internátě, domů jezdila na víkend dvakrát do měsíce.

Starší sestra mezitím založila rodinu a odstěhovala se. Mezi rodiči došlo k postupnému odcizení. Každý si žil po svém a matka si zanedlouho našla novou známost. Při příjezdu Martiny fungovali naoko jako spořádaná rodina. Tahle hra před dcerou jim vydržela několik měsíců. Jakmile vše prasklo, Martině se zhroutil svět. Byla na rodinu silně fixovaná a nedokázala se smířit s tím, že si matka našla někoho jiného. Vykládala si to tak, že matka o ně již nestojí a začala ji nenávidět.

Protože přemlouvání matky nezabralo, řešila situaci po svém. Skončila se sportem, zanechala školy. Našla si staršího přítele a veškerý čas věnovala jemu a jeho zálibě – alkoholu a automatům. Situaci nezlepšilo ani narození syna. Byla na alkoholu již natolik závislá, že se nedovedla starat o sebe, natož o dítě. Přítel navíc přišel o dům a skončili na ulici. Souhlasila tedy s tím, že syn bude svěřen do pěstounské péče. Soud jej svěřil do výchovy jejímu otci.

Nedostatek peněz ji i jejího přítele posléze dohnal k páchání trestné činnosti. Od krádeží v obchodech a vykrádání aut se propracovali až loupežnému přepadení čerpací stanice. Byli dopadeni a odsouzeni k výkonu trestu. Martina strávila 3 roky v ženské věznici. Během pobytu ve vězení ji trápily výčitky svědomí. Spoluvězenkyně ji šikanovaly z toho důvodu, že se nedokázala postarat o vlastní dítě.

Řešení pomoci klientovi

Z výkonu trestu mi klientka posílala pravidelně dopisy, podle jejích slov jsem byl jediný, komu se odvážila napsat. Otci z věznice opakovaně psala, ten ji ale nemohl odpustit a na korespondenci reagoval sporadicky. Na její přání jsem jí po propuštění zajistil bydlení na ubytovně. Domů se vrátit nemohla, s přítelem nechtěla mít už nic

společného. Zaevidovala se na úřadu práce a společně jsme hledali vhodné zaměstnání. Obec, ve které má trvalé bydliště, jí umožnila vykonávat veřejnou službu. Po třech měsících jí byl nabídnut pracovní poměr, začala tedy pracovat na podatelně.

Její situaci však komplikoval dluh, který měla u jedné finanční společnosti. Na přání Martiny jsem tuto společnost kontaktoval a domluvil přijatelný splátkový kalendář.

Dílčí závěr

Po dlouhém rozmýšlení se Martina odhodlala navštívit oba rodiče. S matkou si vše vyříkaly a usmířily se. Setkání s otcem a synem, kterého se tolik obávala, dopadlo nakonec také dobře. Dohodli se, že se může vrátit zpět domů. Sice ještě nějakou dobu potrvá, než se rány zahojí, ale zdá se, že je vše na dobré cestě.

4.3 Kazuistika klienta (mladistvého) propuštěného z výkonu trestu za loupežné přepadení

Roman se narodil do úplné rodiny jako nejmladší ze tří bratrů. Dle jeho slov prožil harmonické dětství. Matka byla profesorkou na vysoké škole. Otec byl konstruktérem ve stavební firmě, v osmdesátých letech dostal příležitost pracovat v Libyi. Tři roky tedy strávil odloučen od rodiny.

Po pádu režimu si otec založil vlastní firmu. Úspěchu v podnikání podřídil vše, na děti mu již nezbýval čas, jejich výchovu tedy nechal v režii manželky. Snažil se to kompenzovat tím, že je hýčkal drahými dárky a vysokým kapesným. Následkem toho si děti neuvědomovaly cenu peněz, nevážily si jich a považovaly je za samozřejmost.

V této době nastoupil Roman na soukromé čtyřleté gymnázium. Jeho spolužáci pocházeli převážně z finančně dobře zajištěných rodin. V kolektivu nijak nevynikal, byl spíše opomíjen. To se mu jako dospívajícímu mladému muži nelíbilo, chtěl se mezi vrstevníky více začlenit. Začal tedy na sebe upozorňovat. Nejprve to bylo oblečením či účesem. Skutečně zajímavým se stal ale až v okamžiku, kdy se na školním výletě opil. Od té doby ho spolužáci začali respektovat.

Aby s ostatními udržel krok, musel s nimi absolvovat nejrůznější mejdany, večírky a podobné akce. Na jedné z nich se objevily i měkké drogy. Romanovi nezbývalo nic jiného, než je rovněž zkusit. Posléze začal experimentovat i s tvrdými drogami. Peníze na nákup zprvu dostával od rodičů pod záminkou nákupu učebnic do školy a podobně. Po nějaké době mu takto získané prostředky nestačily, začal tedy peníze rodičům krást, rozprodával jejich zlato, šperky, cennosti. Ani to však nestačilo a tak začal s vykrádáním aut. Bez vědomí rodičů zanechal studia. Narůstající závislost na drogách ho jednoho dne přivedla k tomu, že uskutečnil loupežné přepadení klenotnictví. Po několika dnech se sám přihlásil na policii a k činu se doznal. Jako mladistvý byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody za trestné činy krádeže a loupeže ve výši 4 let.

Řešení pomoci klientovi

Na prostředí věznice se Roman adaptoval dobře. Podílel se na úklidu, s personálem věznice vycházel na požadované úrovni. Požádal mě o zprostředkování kontaktu na organizace zabývající se protidrogovou prevencí. Navázal spolupráci s občanským sdružením Podané ruce. Udržoval pravidelný kontakt s oběma rodiči i sourozenci, ať už korespondenční, tak i ve formě návštěv.

Po skončení výkonu trestu se vrátil k rodičům, kteří se mezitím přestěhovali z menšího města do mnohem anonymnějšího Brna. Přijal moji nabídku k návštěvě psychoterapeuta. Jak sám říká, pobyt ve věznici byl pro něj tvrdou fackou a ponaučením. Konzultovali jsme spolu výběr vhodné střední školy. V současné době je studentem průmyslové školy stavební, jeho prospěch je vynikající. Ve volném čase se věnuje sportu a chodí na brigády. Snaží se rodičům vrátit alespoň část peněz, o které je připravil.

Dílčí závěr

Vzhledem k příkladnému chování ve věznici, dobrému rodinnému zázemí a bezproblémovému začlenění do společnosti lze předpokládat, že klient bude schopen dlouhodobě žít spořádaným životem.

4.4 Kazuistika klientky (matky šesti dětí) propuštěné z výkonu trestu za vraždu

Božena má 35 let. Je matkou šesti dětí. Ve výkonu trestu byla jednou. Neprožila příliš idylické dětství. Pochází z úplné rodiny, byla nejstarší ze sedmi sourozenců. Peněz se rodičům příliš nedostávalo. Matka pracovala jako uklízečka, otec byl dlouhé roky v invalidním důchodě. Bydleli v malém domku s kuchyní a jednou ložnicí.

Vzhledem ke složité sociální a finanční situaci byli rodiče nuceni Boženu společně se dvěma bratry umístit do dětského domova. Tehdy jí bylo teprve šest let. Díky přítomnosti sourozenců vzpomíná na dětství i přes nemilé okolnosti ráda, doma by zcela jistě neměla takový komfort jako v domově.

Po absolvování základní školy nastoupila do učení. V průběhu posledního ročníku otěhotněla, studium však zdárně dokončila. Před narozením syna se vdala a bydlela s manželem v domě jeho rodičů. Manžel pracoval na stavbách jako pomocný dělník. Vše se zdálo být harmonické. V následujících sedmi letech přivedla na svět dalších pět dětí.

Po narození posledního potomka si muž Boženy začal zpříjemňovat život častými návštěvami restaurace. Tam se seznámil s jinou ženou. Po měsíční známosti ji přivedl domů. Dětem oznámil, že je to jejich nová matka a Boženu pod výhrůžkou fyzického násilí z domu vyhodil. Ta se během minuty ocitla na ulici, bez přístřeší, bez prostředků a bez dětí. Týden přežívala, jak se dalo, snažila se svoji situaci nějak vyřešit. Domluvila si schůzku s novou partnerkou manžela. Setkání se změnilo v ostrou hádku, při níž Božena sokyni v afektu pobodala nožem. Žena na následky vnitřního krvácení týž den zemřela.

Božena byla odsouzena k sedmi letům odnětí svobody. Ve výkonu trestu se stala terčem častých fyzických útoků ze strany spoluvězněných žen. Pobyť ve věznici byl pro ni stresující. Trápilo ji zejména to, že byla odříznuta od svých dětí a nemohla se o ně postarat. Manžel si krátce po jejím zatčení našel novou přítelkyni, se kterou se odstěhoval na Slovensko, děti putovaly do dětského domova.

Řešení pomoci klientovi

V roce 2010 byla Božena propuštěna. Dva měsíce před ukončením trestu jsem ji navštívil. Sdělil jsem jí, že se musí zaevidovat na úřadu práce, vyřídít dávky v hmotné nouzi. Ujistil jsem ji, že pro ni najdu vhodné bydlení. V současnosti bydlí v nájmu v obecním bytě. Společnými silami se snažíme najít vhodné zaměstnání. Usilovně kontaktuje potencionální zaměstnavatele, které jí doporučím, pravidelně referuje o výsledcích. Ve spolupráci s orgánem péče o dítě se podařilo dohodnout s ředitelkou dětského domova, aby děti mohly matku o prázdninách navštěvovat, na pobyt dětí je klientce poskytována jednorázová dávka.

Dílčí závěr

Ze spolupráce s paní Boženou mám dobrý pocit. Přestože se jí zatím zaměstnání sehnat nepodařilo, oba věříme, že bude-li pokračovat v započatém úsilí, v brzké době má šanci pracovní uplatnění nalézt. Samozřejmě touží po tom, aby si mohla vzít děti z domova zpět do výchovy.

4.5 Kazuistika klienta (narkomana) podmíněně propuštěného z výkonu trestu

Jindřich se narodil do sociálně slabé rodiny. Otec měl za sebou pestrá kriminální minulost, od poloviny devadesátých let byl nezaměstnaný. Matka byla v částečném invalidním důchodě, opakovaně podstoupila protialkoholní léčbu. Jediným příjmem rodiny byly sociální dávky a invalidní důchod matky.

Dětství neměl v porovnání s ostatními dětmi idylické. Rodiče mu příliš péče nevěnovali, měli dost problémů sami se sebou. Jindřich neměl mnoho zájmů, nejvíce času trávil u televize sledováním akčních a kriminálních filmů.

Ve škole patřil k nejslabším žákům, sedmou třídu musel dokonce opakovat. V čem ale vyčníval, bylo jeho chování, bohužel však v negativním slova smyslu. Nechyběl u žádného problému. Zpočátku se jednalo o klukoviny a schválnosti, ve vyšších ročnících se závažnost prohřešků stupňovala. Úmyslně ničil vybavení a zařízení školy, věci, které se mu líbily, si jednoduše odnesl domů. Učitelé znali neutěšené poměry v rodině. Nebýt Jindřichových prarodičů, kteří za něj veškeré škody uhradili, byl by pravděpodobně ze školy vyhozen.

Již v této době začal Jindřich experimentovat s návykovými látkami. Nejprve s cigaretami a alkoholem. Otec měl doma nelegální palírnu. Jelikož mu pravidelně při výrobě destilátu asistoval, nebyl pro něj problém pálit i pro vlastní potřebu. Přejdem na učiliště problémy vyvrcholily. Stal se vůdcem party, jejíž členové měli bohaté zkušenosti s nejrůznějšími drogami. Kamarádi ho přivedli k drogám, které doposud nezkoušel – marihuana, LSD, pervitin. Peníze získával prodejem podomácku vyrobené pálenky, později hlavně krádežemi cenností z domu prarodičů.

Opravdové problémy přišly v okamžiku, kdy vyzkoušel heroin. Ten ho nadlouho vyloučil z „běžného života“. Ze školy ho vyhodili, na drogy si vydělával jejich prodejem, krádežemi a podvody. Jednoho dne se předávkoval a skončil v psychiatrické léčebně. Zde strávil osm měsíců. Po návratu byl odsouzen na 2 roky za krádeže a podvody.

Řešení pomoci klientovi

Ve věznici jsem Jindřicha několikrát navštívil. Po prvním setkání jsem měl smíšené pocity, choval se velmi arogantně a podrážděně. Později přiznal, že to byla jen póza, kterou maskoval svůj strach z budoucnosti. Po propuštění z výkonu trestu jsem již plnoletému Jindřichovi pomohl s evidencí na úřadu práce a vyřízením sociálních dávek, obával se, že by mu jako „kriminálníkovi“ pracovníci nevěnovali dostatečnou péči. Bylo rovněž nutné mu zajistit bydlení na ubytovně. K rodičům se vrátit nechtěl a ani nemohl, do vězení mu napsali, že už ho doma nechtějí.

Při hledání zaměstnání byl aktivní, nespolehal pouze na kontakty na mnou doporučené zaměstnavatele. Krátce pracoval jako dělník na stavbě. Odtud však po čtrnácti dnech odešel. Spolupracovníci z východní Evropy notně holdovali alkoholu, měl strach z obnovení závislosti. V současné době pracuje jako terénní pracovník neziskové organizace. Práce ho zcela naplňuje. Díky svým zkušenostem pomáhá lidem překonat problémy s drogami, kterými si prošel on sám.

Dílčí závěr

Před dvěma měsíci mě Jindřich navštívil v kanceláři. Našel si přítelkyni, společně bydlí v pronajatém bytě. Snaží se získat důvěru prarodičů, kteří nad ním i v nejtěžším období nezlomili hůl. Oba věříme, že podruhé již do stejné řeky nevstoupí, a jeho život už zůstane v těch správných kolejích.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zmapovat působení institucí, subjektů a dalších faktorů na odsouzené v průběhu výkonu trestu a následně po propuštění z výkonu trestu s dopadem na následné začlenění do společnosti a minimalizaci recidivy trestné činnosti.

První část práce jsem věnoval novodobým dějinám vězeňství, právním aspektům a současnému systému organizace vězeňství v České republice. Je zde nastíněno nové pojetí trestu, které souvisí s celkovou humanizací vězeňství v demokratickém a právním státě, kde trest nemá být pouhou odplatou, ale má bezesporu působit výchovně a orientovat se na osobnost konkrétního pachatele. V rámci organizace českého vězeňství je zde zdůrazněn význam Vězeňské služby ČR, nad kterou dohlíží Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. Zmínka je rovněž o čtyřech základních typech diferenciací výkonu trestu odnětí svobody, kdy hlavním aspektem je míra vnější ostrahy. V každém případě uvěznění představuje nemalý zásah do lidských práv a svobod, z těchto důvodů musí být jasně vymezená pravidla, tedy zákonné normy, které pobyt ve vězení upravují. Kromě vnitrostátních právních předpisů samozřejmě Česká republika musí respektovat mezinárodní právní normy a úmluvy.

Druhá kapitola práce je zaměřena na životní podmínky vězňů a činnost subjektů, které sehrávají klíčovou roli v kontinuální péči o odsouzené. V souvislosti s humanizací vězeňství je samozřejmě v České republice vězňům osobám garantována možnost uspokojení základních životních potřeb, pobyt ve vězení se ve srovnání dobami minulými stává bezesporu důstojnějším. Přesto však uvěznění přináší značnou míru izolace od společnosti a zejména blízkých osob, což nutně ovlivňuje psychický stav odsouzených. Cílem výkonu trestu samozřejmě není naprosté odříznutí od okolního světa, současný systém vězeňství tak odsouzeným v tomto směru nabízí řadu možností, ať již jde o korespondenci, návštěvy či ve výjimečných případech dokonce o přerušování výkonu trestu. Někteří odsouzení nalézají rovněž podporu ze strany představitelů různých církví a náboženských společností. Důležitou roli bezesporu sehrává i skutečnost, že odsouzeným je umožněn přístup k dennímu tisku, časopisům či knihám, čímž je podporováno udržení všeobecné informovanosti a přehledu o dění ve společnosti. Nutné je rovněž zdůraznit roli sociálního pracovníka věznic, který odsouzeného provází v průběhu celého výkonu trestu a na základě průběžné spolupráce

a poznávání osobnosti odsouzeného se podílí na tvorbě tzv. programu zacházení, jehož nedílnou součástí jsou vzdělávací, výchovné či pracovní aktivity. Věznice dnes nabízí pestrou škálu vzdělávacích aktivit od různých kroužků až po rekvalifikační kurzy, možnost dokončení základního vzdělání, učební a středoškolské obory či vysokoškolské vzdělávání. Možnosti vzdělávání jsou samozřejmě v jednotlivých věznicích rozdílné, v některých věznicích dokonce přímo působí vzdělávací střediska zřizována Vězeňskou službou, v některých případech jde o soukromá zařízení. Často se studium realizuje dálkově ve spolupráci s různými vzdělávacími zařízeními. V zájmu udržení pracovních návyků a rovněž za účelem zajištění chodu věznice se většina odsouzených účastní běžných činností v rámci areálu věznice. Ze strany odsouzených je však zájem zejména o práci za odměnu, často jde o zaměstnání u soukromých subjektů a to ve velmi různorodých oborech. Je nesporné, že právě výše uvedené aktivity mohou hrát klíčovou roli při následném zapojení do společnosti. Před propuštěním samozřejmě příprava na život na svobodě nabývá na intenzitě, k tomuto účelu věznice zřizují tzv. výstupní oddělení, která se orientují na nácvik sebeobslužných činností, komunikaci, poradenství. V rámci výstupních oddělení se často realizují tzv. extramurální aktivity, kdy se odsouzený účastní různých činností mimo věznici. Často ve fázi před propuštěním na svobodu dochází ke kontaktu se sociálním kurátorem, cílem této spolupráce je vytvoření předpokladů pro plynulý přechod do samostatného způsobu života. Prostřednictvím tzv. předvýstupních rozhovorů jsou často diskutovány otázky bydlení, zaměstnání a finančního zabezpečení, obnovení sociálních kontaktů apod. V rámci péče o odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody může dojít rovněž ke spolupráci s Probační a mediační službou, neboť ze strany odsouzených jsou velmi hojně podávány žádosti o podmíněné propuštění.

Třetí kapitola práce se zabývá následnou péčí o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. V této fázi přichází propuštění do kontaktu s různými subjekty a institucemi, které mohou být nápomocny při překonání řady překážek začlenění se do společnosti. Opět nelze opomenout význam činnosti sociálního kurátora. Někteří klienti propuštění z výkonu trestu mají problémy s komunikací, úroveň sociálních dovedností může být snížena, sociální kurátor v těchto případech může kromě poradenství rovněž poskytnout asistenci při kontaktu s různými institucemi (úřady práce, zdravotní pojišťovny, Česká správa sociálního zabezpečení, neziskové organizace aj.) a vyjednávání především v záležitostech spojených se zaměstnáním a materiálním zabezpečením, ubytováním po

návratu do běžného života. Je nepochybné, že klíčovou roli v možnostech opětovného zapojení se do společenského života hraje zaměstnání. Práce má pro život člověka klíčový význam, je hlavním zdrojem uspokojování základních životních potřeb, je podstatná pro získávání a zdokonalování dovedností a schopností člověka. Právě propuštění z výkonu trestu představují z mnoha důvodů rizikovou skupinu z hlediska dlouhodobé nezaměstnanosti. Z těchto důvodů je velmi důležitá součinnost těchto osob s úřadem práce. V případě, že klient není umístěn v rámci nabídky volných pracovních míst, zajistí evidence na úřadu práce alespoň finanční zabezpečení ve formě podpory v nezaměstnanosti, ve většině případů alespoň dávek pomoci v hmotné nouzi. Dlouhodobá nezaměstnanost samozřejmě kromě ekonomických dopadů velmi negativně ovlivňuje psychiku člověka. Úřady práce disponují řadou nástrojů, které se snaží dlouhodobé nezaměstnanosti předcházet, případně alespoň zmírňovat její negativní dopady.

Poslední čtvrtá kapitola byla založena na rozboru specifických případů z praxe. Vybrané kazuistiky jsou různorodé, snažil jsem se postihnout případy, které mě v mé dosavadní praxi nejvíce zaujaly. Vybraní klienti pocházeli z různých rodinných poměrů, byli odsouzení za trestné činy různé závažnosti k různým délkám výkonu trestu, disponovali rozličným zázemím v době po propuštění. Všechny tyto faktory samozřejmě hrají roli ve schopnosti následné adaptace na život na svobodě. Každý klient samozřejmě vyžaduje jiné nároky na spolupráci v době po propuštění z výkonu trestu. Dlouhodobý pobyt ve vězení a absence sociálního zázemí většinou vyžaduje pomoc i v těch nejzákladnějších záležitostech, jako je například nákup potravin a oblečení, poskytnutí informací o fungování a ceně dopravy, asistenci při kontaktu s různými institucemi, ale často rovněž při obnově kontaktů s rodinou apod. U méně zasažených klientů jde často o poradenství ohledně evidence na úřadu práce, dávek hmotné nouze, zprostředkování kontaktů na ubytovací a jiná zařízení. V rámci své práce se setkávám s lidmi, jejichž osudy jsou neuvěřitelné a jejich situace se často zdají být bezvýchodné. Některé ze zmíněných případů však dokazují, že vůle a odhodlání klienta ve spojení se snahou a pomocí nejen ze strany sociálních kurátorů, ale samozřejmě i jiných subjektů a institucí mohou vést ke smysluplnému řešení a opětovnému zařazení do společnosti.

Sociální pedagogika, jakožto interdisciplinární vědní obor, se zabývá výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých.

Zaměřuje se rovněž na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby, výkonu trestu aj.⁷² Moje práce se studijním oborem úzce souvisí. Je patrné, že jak v rámci samotného výkonu trestu, tak i v době po propuštění hraje právě výchova a vzdělávání velmi důležitou roli a stává se jedním z podstatných nástrojů k dosažení účelu výkonu trestu, tedy nápravě odsouzeného a jeho následného úspěšného zapojení do společnosti.

⁷² KRAUS, Bohuslav, SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

Resumé

Bakalářská práce se člení na úvod, čtyři kapitoly a závěr.

První kapitola je zaměřena na novodobou historii vězeňství, právní aspekty a současný systém organizace vězeňství v České republice. V rámci organizace vězeňství je zvýrazněna role Vězeňské služby ČR. Zmíněny jsou základní typy výkonu trestu odnětí svobody z hlediska míry vnější ostrahy. V nezbytném rozsahu jsou uvedeny zákonné předpisy upravující pobyt ve věznicích, dále mezinárodní právní normy a úmluvy.

Druhá kapitola se věnuje životním podmínkám odsouzených ve výkonu trestu, činnosti subjektů, které plní zásadní funkci v kontinuální péči o odsouzené. Ve srovnání s minulostí je pobyt ve vězení mnohem důstojnější. Odsouzeným je umožněn kontakt s blízkými, prostřednictvím masmédií mají přehled o dění ve společnosti. Ve spolupráci se sociálním pracovníkem věznic mají vytvořen tzv. program zacházení. Je zde popsána řada aktivit, které věznice nabízí, možnost dokončení vzdělání, možnosti zaměstnání, dále činnost sociálních kurátorů a Probační a mediační služby ČR.

Třetí kapitola se zabývá následnou péčí o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, definuje subjekty či instituce, které pomáhají k opětovnému zařazení do společnosti. Pojednává o součinnosti propuštěných se sociálním kurátorem, úřady práce, zdravotními pojišťovnami, Českou správou sociálního zabezpečení, neziskovými organizacemi aj.

Závěrečná čtvrtá kapitola se týká rozboru specifických případů z praxe.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o spolupráci odsouzených ve výkonu trestu se sociálními kurátory a jinými institucemi. Zabývá se působením institucí, subjektů a dalších vlivů na odsouzené v průběhu výkonu trestu a po propuštění z výkonu trestu s dopadem na následné začlenění do společnosti a minimalizaci recidivy trestné činnosti.

Práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola se zaměřuje na historický vývoj, právní úpravu a organizaci vězeňství, druhá na samotný výkon trestu, třetí na období po propuštění z výkonu trestu a poslední kapitola obsahuje kazuistiku z praxe.

Annotation

The aim of the bachelor thesis is to deal with the cooperation of convicts undergoing sentences with social curators and other institutions. It deals with action of institutions, subjects and other influences on convicts during the execution of prison sentence and after the discharge, with the incidence on their consequent integration into the society and minimizing recidivism.

The thesis is divided into four chapters. The first chapter is focused on the history of prison service, its legal form and organization, the second one on the execution of a prison sentence, the third one on the post-dismissal period, and the fourth chapter contains real life cases.

Klíčová slova

Sociální kurátor, sociální pracovník, výkon trestu odnětí svobody, odsouzený, vězení

Keywords

Social curator, social worker, execution of prison sentence, convict, prison.

Seznam použité literatury

Právní předpisy, zákony, vyhlášky

Zdrojem informací byla aplikace ASPI:

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Knihy, syntetické práce a monografie

BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 158 s. ISBN 978-80-7169-555-4.

DAVIDOVÁ, Ivana, GOJOVÁ, Alice, et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

GOJOVÁ, Alice, HORTVÍKOVÁ, Petra, et al. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Pitstopmedia, 2007. ISBN 978-80-7368-329-0.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005, 183 s. ISBN 80-86708-05-5.

KRAUS, Bohuslav, SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra, KUČTA, Josef. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 74 s. ISBN 80-2101-248-X.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 104 s. ISBN 80-210-2511-5

ŘEHORŮ, Antonín. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008.

SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2006. 258 s. ISBN 80-7315-126-X.

SOCHŮREK, Jaroslav. *Kapitoly z penologie I. díl*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jaroslav. *Kapitoly z penologie II. díl*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, Jaroslav. *Kapitoly z penologie III. díl*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.

Časopisy a jiné zdroje

JANDOVÁ, Lucie. Bývalý vězeň otevřel školu pro trestance. *Magazín deníku Právo*. 11. 02. 2012, s. 10-13.

Informace z internetu

Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. © 2012 [cit.

2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenska_2011.pdf

Vězeňská služba České republiky. Vazební věznice Brno. *Vězeňská služba České republiky* [online]. © 2012 [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-brno-20/o-nas-1567/vykon-vezenstvi-821/>

Seznam symbolů a zkratk

ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČR	Česká republika
ČNR	Česká národní rada
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSN	Organizace spojených národů

Seznam příloh

Tabulka 3: Přerušení výkonu trestu ze zdravotních důvodů za rok 2011

Tabulka 4: Probíhající přerušení výkonu trestu ze zdravotních důvodů (stav k 31.12.2011)

Tabulka 5: Složení vězněných osob podle nejvyššího dosaženého vzdělání (stav k 31.12.2011)

Graf 2: Vývoj průměrné měsíční pracovní odměny odsouzených v roce 2011 (v Kč)

Tabulka 6: Složení odsouzených podle délky uloženého trestu (stav k 31.12.2011)

Obrázek 2: Poskytování informací ze strany vězeňské služby – „Hlášení změn“

Obrázek 3: Poskytování informací ze strany Vězeňské služby České republiky – „Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody“

Tabulka 3: Přerušeni výkonu trestu ze zdravotních důvodů za rok 2011

Propouštěcí věznice	Počet
Brno	16
Břeclav	1
Č. Budějovice	2
Heřmanice	5
Hradec Králové	6
Kynšperk nad Ohří	2
Liberec	1
Litoměřice	6
Olomouc	1
Opava	3
Ostrava	6
Ostrov nad Ohří	4
Pardubice	7
Plzeň	3
Praha - Pankrác	53
Praha - Ruzyně	9
Příbram	1
Rapotice	3
Stráž pod Ralskem	1
Světlá nad Sázavou	5
Teplice	1
Vinařice	3
Celkem	139

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011*, s. 90. In: *Vězeňská služba České republiky [online]*. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Tabulka 4: Probíhající přerušení výkonu trestu ze zdravotních důvodů (stav k 31.12.2011)

Propouštěcí věznice	Počet
Brno	32
Břeclav	2
Č. Budějovice	2
Heřmanice	5
Horní Slavkov	1
Hradec Králové	5
Jiřice	1
Kynšperk nad Ohří	1
Liberec	1
Litoměřice	8
Olomouc	4
Opava	7
Ostrava	9
Ostrov nad Ohří	4
Pardubice	9
Plzeň	7
Praha - Pankrác	64
Praha - Ruzyně	20
Příbram	1
Rapotice	3
Rýnovice	2
Stráž pod Ralskem	1
Světlá nad Sázavou	14
Vinařice	3
Celkem	206

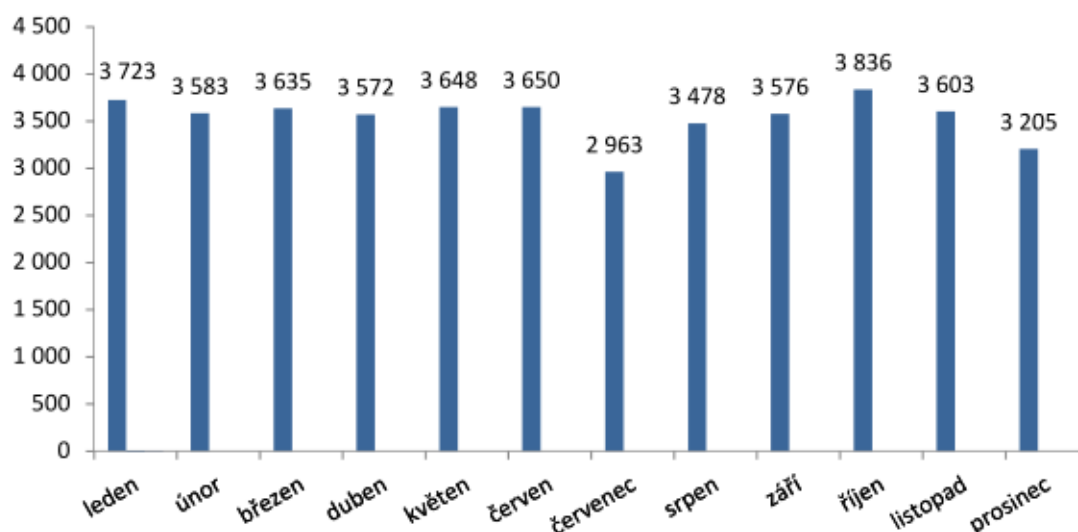
Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011, s. 90. In: Vězeňská služba České republiky [online]. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Tabulka 5: Složení vězněných osob podle nejvyššího dosaženého vzdělání (stav k 31.12.2011)

Vzdělání	počet osob	v %
bez základního vzdělání	55	0,24
zvláštní škola	577	2,49
nedokončené základní	597	2,58
základní vzdělání	9 589	41,41
vyučení bez maturity	9 187	39,68
vyučení s maturitou	573	2,47
středoškolské bez maturity	132	0,57
střední odborné s maturitou	1 408	6,08
střední všeobecné s maturitou	376	1,62
vyšší odborné	20	0,09
vysokoškolské Bc.	80	0,35
vysokoškolské Mgr., Ing.	259	1,12
vysokoškolské Dr.	48	0,21
cizinec - nezjištěno	253	1,09
Celkem	23 154	100,00

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011*, s. 93. In: *Vězeňská služba České republiky [online]*. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistik%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Graf 2: Vývoj průměrné měsíční pracovní odměny odsouzených v roce 2011 (v Kč)

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011, s. 22. In: Vězeňská služba České republiky [online]. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Tabulka 6: Složení odsouzených podle délky uloženého trestu (stav k 31.12.2011)

Délka uloženého trestu	Muži	Ženy	Celkem	% podíl
do 3 měsíců	293	26	319	1,55
3 - 6 měsíců	1 544	149	1 693	8,24
6 - 9 měsíců	1 474	147	1 621	7,89
9 - 12 měsíců	3 073	236	3 309	16,11
1 - 2 roky	4 727	286	5 013	24,40
2 - 3 roky	2 568	169	2 737	13,32
3 - 5 let	2 125	111	2 236	10,89
5 - 7 let	1 044	49	1 093	5,32
7 - 10 let	1 163	60	1 223	5,95
10 - 15 let	936	62	998	4,86
nad 15 let	249	10	259	1,26
doživotí	38	2	40	0,19
Celkem	19 234	1 307	20 541	100,00

Zdroj: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2011, s. 81. In: Vězeňská služba České republiky [online]. © 2012 [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf

Obrázek 2: Poskytování informací ze strany vězeňské služby – „Hlášení změn“

ČESKÁ REPUBLIKA
Vězeňská služba České republiky
Věznice Rapotice
Lesní Jakubov 44, 675 71 Náměšť nad Oslavou

Základní číslo: / 0
Státní příslušnost: ČR

HLÁŠENÍ ZMĚN

Odsouzený: _____
(příjmení) (jméno) (datum nar.)

Odsouzený byl dne _____ umístěn pro další VTOS do Věznice Rapotice.
Trv.bydliště: _____

Hlášení zasláno: OS Břeclav _____, soukromá MÚ Šlapánieč, PČR Brno-venkov

spis

Lesní Jakubov _____
(jméno pracovníka)

ČESKÁ REPUBLIKA
Vězeňská služba České republiky
Věznice Rapotice
Lesní Jakubov 44, 675 71 Náměšť nad Oslavou

Základní číslo: / U
Státní příslušnost: ČR

HLÁŠENÍ ZMĚN

Odsouzený: _____
(příjmení) (jméno) (datum nar.)

Jmenovaný nastoupí dne _____ trest z rozs. MS Brno, _____ v délce 15 měsíců souhrnný, pro § _____ z. zákona. Zrušen mu byl jeho plánovaný trest z rozs. MS Brno, _____ v délce 10 měsíců. Nový konec trestu: _____. Zařazen je do věznice s dozorem.

Hlášení zasláno: soukromá MÚ Šlapánieč, Brno, Opava 9/22, PČR Brno-venkov
spis

Lesní Jakubov dne _____
(jméno pracovníka)

Zdroj: Z praxe sociálního kurátora

Obrázek 3: Poskytování informací ze strany Vězeňské služby České republiky – „Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody“

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY
Věznice KUŘIM, pošt. schr. 21, 664 34 Kuřim

Tel.+fax.: 541 55 51 11 (nepřetržitě) Fax: 541 55 51 30 IČO: 00 21 24 23
Č.j.: [REDAKCE]

V Kuřimi dne: [REDAKCE]

OZNÁMENÍ O NADCHÁZEJÍCÍM PROPUŠTĚNÍ OSOBY Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Oznámení zasílá:
Sociální kurátor: [REDAKCE]

1. Příjmení a jméno: [REDAKCE] datum narození: [REDAKCE]
Místo a okres narození: [REDAKCE] Státní příslušnost: [REDAKCE]
Počet a věk nezaopatřených dětí: [REDAKCE]
Číslo a série OP (popř. jiný doklad): [REDAKCE]

2. Kolikrát byl jmenovaný trestán
nepodmíněným trestem odnětí svobody: [REDAKCE]

3. Poslední tresty: kdo a kdy je uložil, spisové značky rozsudků, délky trestů, §§ tr.z.:
[REDAKCE]

Počátek trestu: [REDAKCE] Nástup trestu: [REDAKCE]

4. Další opatření uložená rozsudkem: [REDAKCE]

5. Datum a důvod propuštění [REDAKCE]

6. Pobyť před výkonem trestu:
a) trvalý [REDAKCE]
b) přechodný: [REDAKCE]

7. Místo zvoleného pobytu po propuštění: [REDAKCE]

8. Pobíral jmenovaný před výkonem trestu důchod: [REDAKCE]
Vznikl v průběhu výkonu trestu nárok na důchod [REDAKCE]

9. Byla podána žádost o umístění do domova důchodců: [REDAKCE]

10. Finanční závazky v Kč:
a) výživné: [REDAKCE]
b) náklady výkonu trestu [REDAKCE]
c) ostatní: [REDAKCE]

Pracovní kvalifikace získaná před nástupem trestu: [REDACTED]

12. Pracovní kvalifikace získaná ve výkonu trestu: [REDACTED]

13. Trvá dosud pracovní poměr: [REDACTED]

14. Po propuštění má zájem pracovat (kde, jako): [REDACTED]

15. Zdravotní stav [REDACTED]

16. Bylo jednáno za účelem pracovního zařazení, popř. ubytování: [REDACTED]

17. Při propuštění bude vyplacena pravděpodobná částka v Kč:
s l o v y: [REDACTED]

18. Doporučení pro koordinátora soc. péče: [REDACTED]

19. Vztah k rodině: [REDACTED]

20. Hodnocení jmenovaného:

(uvádí se u osob, které po nařízení výkonu trestu byly ve výkonu trestu déle než 3 měsíce):

[REDACTED]
ředitelka věznice